

Economisch-Statistische Berichten

ALGEMEEN WEEKBLAD VOOR HANDEL, NIJVERHEID, FINANCIËN EN VERKEER

UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

33E JAARGANG

WOENSDAG 3 MAART 1948

No. 1608

COMMISSIE VAN REDACTIE:*Ch. Glasz; H. W. Lambers; N. J. Polak; J. Tinbergen;**F. de Vries;**J. H. Lubbers (Redacteur-Secretaris).**Assistent-Redacteur: A. de Wit.***COMMISSIE VAN ADVIES VOOR BELGIË:***J. E. Mertens; R. Miry; J. van Tichelen; R. Vandeputte;**F. Versichelen.**Gegevens over adressen, abonnementen enz. op de laatste bladzijde van dit nummer.***INHOUD: Blz.**

De artikelen van deze week	163
Sommaire, summaries	163
Het kolenvraagstuk in België door <i>Paul Lambert</i> ..	164
De verbroken koopkrachtpariteit van de Indische gulden door <i>Mr D. J. Hulshoff Pol</i>	167
De betekenis van het Marshall-plan voor landbouw en voedselvoorziening (II) door <i>Ir A. H. Boerma</i> ..	169
De Zuid-Afrikaanse goudlening aan Engeland door <i>Prof. Dr H. W. J. Wijnholds</i>	170
Ingezonden stuk:	
Dollarschaarste en prijsaanpassing door <i>W. C. M. Mutsaers</i> , met naschrift van <i>Prof. Dr J. Tinbergen</i>	172
Aantekening:	
De na-oorlogse emissiebedrijvigheid in Engeland	173
Internationale notities:	
De Hongaarse herstelbetalingen	174
De woningbouw in België	174
Bericht	175
Ontvangen boeken en brochures	175
Geld- en kapitaalmarkt	175
Statistieken:	
Bankstaten	176
Inleggingen en terugbetalingen op particuliere spaarboekjes bij de Algemene Spaar- en Lijfrentekas in België	177
Stand van 's Rijks Kas	177
Overzicht der laatste vier verkorte balanson van De Nederlandsche Bank	178
Indexcijfers van groothandelsprizen in Nederland	178
Inleggingen en terugbetalingen bij de spaarbanken in Nederland	178
Maandcijfers van de grote banken in Nederland	178
Werkloosheid in Nederland	179
Werkloosheid in België	179
De kolonpositie van België	179
Productie en export van natuurrubber	179

DEZER DAGEN

wordt men er niet geruster op. 't Wordt echt onveilig, zei Stalin, en hij stelde de Finnen een verdrag van wederzijdse bijstand voor. Zozeer ging hem de aangelegenheid

ter harte, dat hij bereid was zijn delegatie naar Finland te zenden, als de Finnen geen gelegenheid zagen naar Moskou te komen. De Finnen hebben het overlegd; zij laten hun hart waarschijnlijk niet weten, wat hun mond spreekt. Een reis via Praag achten zij niet nodig om tot een beslissing te komen, dat is duidelijk.

In Tsjecho-Slowakije, immers, is intussen de beslissing gevallen. Geruststellende gedachten kunnen er voor hen, die vrije meningsvorming zoeken, niet aan worden ontleend. President Benesj heeft een voltallig communistisch ministerie beëdigd, dat niet op grond van verkiezingen tot stand was gekomen. Integendeel, de verkiezingen zijn verdaagd, ad calendae Graecas.

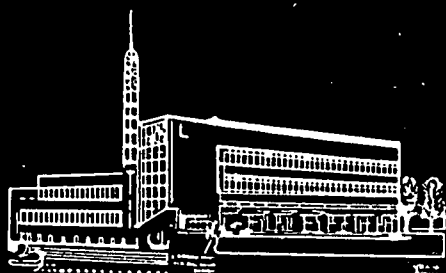
Dat wil men niet in Griekenland, ook al heeft het parlement besloten zichzelf voor drie maanden te verdamen. Minister Marshall heeft het bij een nieuwe aanvraag van een crediet van \$ 275 miljoen aan het Congres duidelijk gemaakt, dat hij in Griekenland de Verenigde Staten niet wil doen-berusten in een critieke situatie.

„Wil men dat wel voor Palestina? De Amerikanen zien, bij de huidige onrust, van een verdeling een onbeheerst Palestina komen. Zij willen thans eerst rustig met alle onruststokers spreken en onderwijl omzien naar nieuwe huisbewaarders. De huidige bewaarders van orde en rust, de Engelsen, hebben prompt geantwoord, dat zij bij de zelf gestelde termijn van aftreding onherroepelijk cipiërs in ruste zullen blijven. Het antwoord van de betrokken partijen is dat geweest van Chesterton's anarchist: „we dig deeper and we blow you higher”. Daar helpt geen rammelen met de sleutelbos.

Datzelfde heeft Senator Vandenberg gezegd tot het Amerikaanse Congres; doch daar geldt het het openen van de Amerikaanse provisiekast voor de behoeften der zestien Marshall-landen. Aan die Amerikanen, die rustig hun legersteden zouden willen opzoeken, heeft hij de onrustbarende ontwikkeling in „Europa voorgehouden. Dacht hij ook aan de andere rand van het Continent, aan Mandsjoerije, dat voor de Chinese Regering verloren is gegaan?

„Gelukkig is een vast gemoed”; in het economische blijven er echter ook nadelen aan verbonden. De aarzelande prijsdaling in de Verenigde Staten is doorkruist door een kalme verhoging der staalprizen, die „stuit gelijk een taaie schild”. President Truman legde dit ongunstig uit en verordende een onderzoek op grond der anti-trustwetten. Doch de onrust der inflatiegedachten is reeds weer ontketend! En toch, het werkt haast kalmerend, als men in een verslag van een der Zwitserse bankpresidenten leest: „Besorgnis um den Rückgang der Kaufkraft des Geldes”, gevolgd door een bezonnen betoog over de mogelijkheden der credietpolitiek. Hoe keurig loopt het deductief betoog; hoe zeker ook, dat de theorie van het goed verwarmd vertrek altijd van buiten door het insmijten van ramen kan worden verstoord.

„Haud facile, Pamphile”, het valt niet mee, Pamphilus; maar het onderhandelen over handelsverdragen heeft Nederland althans enige zinvolle resultaten opgeleverd.

HAV BANK - SCHIEDAM
PERONEEL - VERZEKERING

Behandeling van alle
bankzaken

Bezorging van alle
assurantiën.

R. MEES & ZONEN

BANKIERS EN ASSURANTIE-MAKELAARS

AMSTERDAM - ROTTERDAM - 'S-GRAVENHAGE
 DELFT - SCHIEDAM - VLAARDINGEN

GEMEENSCHAPPELIJK INSTITUUT v. TOEGEPASTE PSYCHOLOGIE

met medewerking der R.K. Universiteit en de Kath. Econ. Hogeschool
 Nijmegen, Berg en Dalscheweg 97 - Heerlen, Stationsstraat 59
 Tilburg; Wilhelminapark 25 - Eindhoven, Dommelhofstraat 8

Arbeidsanalyse - Personeelsselectie

**N.V. KONINKLIJKE
 NEDERLANDSCHE
 ZOUTINDUSTRIE**

Boekelo · Hengelo

ZOUTZIEDERIJ

*Fabriek van:
 zoutzuur, (alle kwaliteiten)
 vloeibaar chloor
 chloorbleekloog
 natronloog, caustic soda.*

EERSTE NEDERLANDSCHE

Verzekering Mij. op het Leven en tegen Invaliditeit N.V.
 Gevestigd te 's-Gravenhage

ADMINISTRATIEKANTOOR DORDRECHT - BELLEVUESTRAAT 2, TELEFOON 5348

Personeels-Pensioenverzekering
 verschaft directe fiscale besparing — afschrijving van
 toekomstige lasten — blijvende sociale voldoening
 Vraagt U eens welgedocumenteerd advies aan ons
 BUREAU VOOR COLLECTIEVE CONTRACTEN

Nederlandsch Indische Handelsbank, N.V.

Amsterdam — Rotterdam — 's-Gravenhage

Alle Bank- en Effectenzaken

Verzendt per

VAN GEND & LOOS

*Vervoer in één hand
 door 't gehele land*

maximum service, minimum kosten

"DE OLIË IS OP!"
 zegt
 kapitein Lieftinck

DE ZAKENWERELD
 WEEKBLAD VOOR HANDEL, INDUSTRIE EN FINANCIËN
 HERENGRACHT 342 - AMSTERDAM-C.

DE ARTIKELN VAN DEZE WEEK.

Paul Lambert, *Het kolenvraagstuk in België.*

Voor de oorlog was de Belgische steenkoolproductie (ca 29 mln ton per jaar) ongeveer voldoende om de behoefte te dekken; in- en uitvoer betroffen uitwisseling van soorten. De productiedaling tijdens de oorlog wordt thans langzamerhand weer ingelopen: het maandgemiddelde bedroeg in 1947 2,03 mln ton, tegen 2,42 mln ton in 1936/'38. Hoewel thans meer arbeiders dan voor de oorlog in de mijnen werkzaam zijn, is er een tekort aan geschoolde krachten; de arbeidsproductiviteit wordt daardoor gedrukt. Hetzelfde gevolg kleeft aan de grote wisselingen in de aantrekking van buitenlandse krachten, eerst krijgsgevangenen en politieke delinquenten, thans Italianen en „displaced persons”. De mijnwerkerslonen zijn sinds de bevrijding acht maal verhoogd; de verkoopprijs is door de Regering vastgesteld. Aanvankelijk toegestane subsidies aan de producenten zijn in 1947 afgeschaft; de Regering acht de huidige moeilijkheden voor de mijnen slechts tijdelijk.

Mr D. J. Hulshoff Pol, *De verbroken koopkrachtpariteit van de Indische gulden.*

In vergelijking met 1938 zijn in Indonesië de prijzen zeer sterk gestegen. Dit heeft geleid tot een ernstige verbreking van de koopkrachtpariteit van de Indische gulden. De prijsstijging is te wijten zowel aan de sterk toegenomen geldcirculatie als aan een aanmerkelijk afgenomen goedereenaanbod. Het hoge prijspeil houdt gevaaren in voor de export. Herstel van de koopkrachtpariteit kan worden nagestreefd door verdere geldzuivering (die moeilijk uit te voeren is), zwaardere belastingheffing en vooral door vermeerdering der productie. Voorts moeten de overheidsbegrotingen sluitend worden gemaakt. Lukt dit programma niet, dan is depreciatie van de Indische gulden onvermijdelijk, echter slechts als uiterste redmiddel.

Ir A. H. Boerma, *De betekenis van het Marshall-plan voor landbouw en voedselvoorziening (II).*

Bij de besprekingen, die na de Parijse conferentie door de West-Europese landen te Washington met vertegenwoordigers der Verenigde Staten zijn gehouden, kwam tot uiting, dat de Amerikanen de wereldpositie van de belangrijkste voedingsmiddelen aanmerkelijk ongunstiger beoordeelden dan de vertegenwoordigers van Europa. Het wereldtekort aan *granen* werd voor 1947/'48 geschat op 21 à 22 mln ton. De wereldproductie van *vlees* zal in 1947/'48 ongeveer dezelfde zijn als voor de oorlog; Europa's productie is echter lager dan in 1938, zodat vrij omvangrijke invoer nodig blijft. Wat *suiker* betreft, zijn wereldvraag en -aanbod thans weer ongeveer in evenwicht. De toekomstige productie van *oliën en vetten* laat zich tamelijk gunstig aanzien.

Prof. Dr H. W. J. Wijnholds, *De Zuid-Afrikaanse goudlening aan Engeland.*

Deze lening, thans door het Zuid-Afrikaanse Parlement goedgekeurd, zal £ 80 mln groot zijn en geheel in goud beschikbaar worden gesteld; zij kan worden besteed zoals Engeland dat zal wensen. De duur van de lening is drie jaar; daarna moet Engeland dezelfde *hoeveelheid* goud terugbetalen; een formulering, die van belang is in verband met de huidige geruchten over depreciatie van het £. Terugbetaling op andere wijze kan echter bij nadere overeenkomst worden geregeld. De lening kan bijdragen tot vermindering van het Engelse dollartekort; van beslissende betekenis kan deze hulp echter voor Engeland niet zijn. Amerikaans kapitaal neemt thans deel in de ontwikkeling van de Zuid-Afrikaanse goudindustrie; de Verenigde Staten hebben langs deze weg belang gekregen bij de goudprijs.

SOMMAIRE.

Paul Lambert, *Le problème charbonnier en Belgique.*

Avant la guerre la production houillère mensuelle atteignait 2,42 million de tonnes en Belgique, tandis que l'extraction se chiffre pour le moment à 2,03 million de tonnes. Il y a une sérieuse pénurie de main d'oeuvre qualifiée. Les prix des combustibles étant contrôlés par le Gouvernement, l'augmentation des salaires provoque quelques difficultés qui cependant disparaîtront probablement quand le rendement du mineur aura atteint le niveau d'avant-guerre.

Dr D. J. Hulshoff Pol, *Le pouvoir d'achat du florin indonésien.*

Comme suite à l'extension de la circulation fiduciaire d'après-guerre et à la diminution de la production, le niveau des prix est très élevé en Indonésie. Les mesures suivantes s'imposent: assainissement monétaire, augmentation des impôts et extension de la production. Si ce programme ne réussit pas, une dévaluation du florin indonésien est inéluctable.

Ir A. H. Boerma, *L'Agriculture et le plan Marshall (II).*

Après la conférence de Paris, les pays de l'Europe Occidentale ont discuté en octobre et novembre 1947 leurs besoins avec l'Administration américaine. Les prévisions en ce qui concerne les livraisons de blé en 1947 et 1948 étaient plutôt pessimistes. Le ravitaillement en viande également se montrait assez difficile. Les livraisons de sucre et de matières grasses offrent des aspects plus favorables.

Le professeur H. W. J. Wijnholds, *Le prêt d'or de l'Afrique du Sud à la Grande-Bretagne.*

L'Afrique du Sud prête 80 millions £ d'or à la Grande Bretagne. Le Royaume Uni aura à rendre la même quantité d'or après trois ans. Ce fait est plutôt important par rapport aux bruits récents concernant la dévaluation de la £.

SUMMARIES.

Paul Lambert, *Coal problems in Belgium.*

Before the war coal production in Belgium amounted to a monthly average of 2,42 millions of tons; the present figure is 2,03 millions of tons. There is a serious shortage of skilled labour. Coal prices being controlled by the Government rising wages offer some difficulties.

Dr D. J. Hulshoff Pol, *The purchasing power parity of the Indonesian guilder.*

The Indonesian price level is very high. Post war expansion of the amount of money in circulation and a diminished supply of goods are responsible for this situation. Possible counter measures are a currency purge, heavier taxes and increasing production.

Ir A. H. Boerma, *Some agricultural aspects of the Marshall Plan (II).*

After the Paris conference the countries of Western Europe discussed their needs, in October and November 1947, with the American Administration. Expectations concerning the supply of *wheat* in 1947/'48 appeared to be rather pessimistic. *Meat* also will continue to be scarce. The supply of *sugar and oils and fats* offers more favourable aspects.

Professor H. W. J. Wijnholds, *The South African gold loan to Great Britain.*

South Africa lends £ 80 millions of gold to Great Britain. After three years Great Britain will have to return the same amount of gold. This fact is rather important in view of recent rumours about devaluation of the £.

HET. KOLENVRAAGSTUK IN BELGIË.

Wanneer het kolenvraagstuk een allereerste plaats inneemt onder de problemen, die de Belgische staatslieden met zorg vervullen, dan is dat daaraan toe te schrijven, dat de steenkool de enige industriële grondstof is, die op Belgisch grondgebied wordt gevonden. Andere warmte- of krachtbronnen komen er niet voor. Het hout uit de Ardennen dient slechts voor huisbrand; de schaarse waterkrachtcentrales hebben een vermogen van niet meer dan 23.000 kw¹⁾ en België moet zijn benzine, stookolie en petroleum importeren.

De wereldschaarste van kolen, die sedert de oorlog bestaat, heeft tengevolge gehad, dat de omvang van de productie en de uitvoer, het nationale inkomen en de levensstandaard der bevolking ten nauwste samenhangen met de in het land gewonnen hoeveelheden.

Enkele gegevens.

Het zij ons veroorloofd hier allereerst de meer algemene kanten van de Belgische kolennijverheid in herinnering te brengen.

Zij wordt in twee bekkens uitgeoefend. Dat van het Zuiden, het oudste, strekt zich uit van Condé (Franse grens) tot aan de hoogvlakte van Hervé over Charleroi, Namen en Luik. Het heeft een oppervlakte van 137.681 hectaren en levert ongeveer 70 pCt van de productie. Zijn geplooiden en hier en daar gestoorde bedding bevat alle soorten kolen met uitzondering van anthraciet. De winning heeft plaats op 159 vestigingspunten, waarvan het merendeel nog geen 500 ton per dag oplevert en waarvan de belangrijkste de 1.500 ton per dag niet overschrijden (cijfers van 1939).

Het Noorder-bekken, in de Limburgse Kempen, beslaat slechts 35.112 hectaren tussen Oostham en Nederlands Limburg en brengt niettemin ongeveer 30 pCt van het totaal voort. De lagen zijn er regelmatig en het kleine getal mijnen (het zijn er zeven) verklaart deze intensievere exploitatie. Geen dezer mijnen levert veel minder dan 2.000 ton per dag en de belangrijkste produceert meer dan 5.000 ton. Zij brengen industriekolen voort, vet en „Flénu“*).

Voor de oorlog bewoog zich de totale productie van België om de 29 miljoen ton per jaar en was ongeveer voldoende om de behoefte te dekken. Hieronder volgen de cijfers van de productie, invoer, uitvoer en het verbruik van de Belgisch-Luxemburgse Unie voor de jaren 1936 tot 1939²⁾.

In miljoenen tonnen.

Jaar	Productie	Invoer	Uitvoer	Voorraad- verandering	Totaal verbruik
1936	27.867	7.285	6.838	-1.487	29.801
1937	29.859	10.457	6.707	+ 408	34.017
1938	29.585	7.096	6.906	+1.537	28.238
1939	29.844	6.205	7.666	- 896	29.279

Er blijkt uit deze cijfers, dat de productie in 1936 en 1937 een deficit aantoonde, maar in 1938 en 1939 voldoende was. Uit- en invoer hielden elkaar in evenwicht; het internationale kolenverkeer bestond uit de uitwisseling van bepaalde soorten tegen andere.

* Belgische gemeente, arr. Bergen, bekend om de „Produits du Flénu“ (Red.).

¹⁾ Het tijdschrift „Energie“ (Vereniging van industriële elektrische centrales in België - Brussel) heeft een zeer uitvoerige studie gewijd aan „Les ressources hydrauliques de la Belgique“ (no. 66-67 Mei-Juni, 68-69 Juli-Augustus en 70-71 September-October 1947), waaruit blijkt: 1. dat in België de hydraulische kw in het algemeen duurder uitkomt dan de thermische; 2. dat de exploitatie van alle hydraulische krachtbronnen, die op economische wijze exploiteerbaar zijn, slechts een besparing van minder dan 1 pCt van de vooroorlogse productie onzer kolennijven zou opleveren.

²⁾ Internationaal Arbeidsbureau, *Enquête sur l'industrie charbonnière*. Deze niet gepubliceerde studie werd opgesteld door het Beheer van het Mijnwezen, en het Ministerie van Arbeid, omstreeks eind 1946. Men zal er de onderdelen van vinden, verdeeld over verschillende hoofdstukken, in de Verslagen van de Commissie voor de Mijnbouwnijverheid, 2e zitting I.A.B., 1947.

Hieruit mag de gevolgtrekking worden gemaakt, dat een jaarlijkse productie van ongeveer 30 miljoen ton voldoende zou zijn om de Belgische behoeften te bevredigen. Ongetwijfeld vereisen de economische expansie en de vooruitgang op sociaal gebied een toenemend krachtsverbruik. Maar evenwijdig met deze feiten heeft de toenemende technische volmaking telkens een bezuiniging op het kolenvverbruik tengevolge³⁾.

Ongelukkigerwijze is dit optimum gedurende de oorlog niet bereikt.

Productie, invoer en uitvoer sedert de oorlog.

Gedurende de oorlog was de productie in 1941 het grootst, nl. 26,7 miljoen ton. Vervolgens zakte zij af om in 1944 te dalen tot 13,5 miljoen ton⁴⁾.

Daarna toonde de productie de volgende cijfers in eenheden van 1.000 ton (Bron: Algemeen beheer der Mijnen):

1936—1938 maandelijks gemiddelde	2.420
1945	1.319
1946	1.898
1947 Januari	2.146
Februari	1.954
Maart	2.198
April	2.184
Mei	2.081
Juni	2.011
Juli	1.860
Augustus	1.827
September	2.006
October	2.144
November	1.911
December	2.067
Maandelijks gemiddelde	2.032

Onder het stelsel der toewijzingen van de „European Coal Organisation“ konden wij vooral uit Duitsland en de Verenigde Staten importeren, terwijl wij, ondanks onze binnenlandse behoeften, bepaalde hoeveelheden uitvoerden (voornamelijk naar Frankrijk) bij wijze van onmisbaar ruilobject.

In duizenden tonnen zijn de cijfers over 1945 en 1946 aldus:

Jaar	Productie	Invoer	Uitvoer	Voorraad- verandering	Totaal verbruik
1945	15.718	1.893	241	-207	17.577
1946	22.779	3.993	946	+ 11	25.815

In 1947 zijn zowel in- als uitvoer belangrijk toegenomen. De globale jaarcijfers zullen stellig bekend zijn, wanneer dit artikel verschijnt.

Het vraagstuk der werkkrachten.

Hoewel sedert de oorlog het totaal aantal arbeidskrachten is toegenomen, zijn de geschoolde arbeiders in aantal verminderd.

Hieronder volgt een vergelijkend overzicht van het gemiddelde aantal arbeiders, dat in het tijdsverloop 1936—'38 en in Januari en in October 1947 aanwezig was:

³⁾ Een Ministerieel Besluit van 31 October 1946 heeft een Commissie ingesteld voor brandstof- en krachtsbesparing. De heer Paul Gérard, adviseur bij het Ministerie voor de Nationale Wederuitrusting en voorzitter van genoemde commissie, is van mening, dat er 20 tot 30 pCt bezuinigd zou kunnen worden in ieder groot verbruikscentrum van kolen, door 's lands installaties op het technisch hoogste peil te brengen, dat thans bereikbaar is: vgl. Ministerie voor economische coördinatie, *Deuxième Rapport relatif au problème des investissements*, Mei 1947, blz. 48 e.v.

Er moge tevens aan herinnerd worden, dat er een Conferentie over Brandstofbezuiniging van 2 tot 9 September 1947 in Den Haag werd gehouden. Het tijdschrift „Energie“, hierboven reeds genoemd, zal de belangrijkste mededelingen, die daar gedaan werden, publiceren.

⁴⁾ Voor de oorlogsperiode, zie A. Meyers „Sur l'activité des mines de houille du bassin du Nord de la Belgique en 1942“, *Annales des Mines*, 1945-1946, II blz. 447; Baudhuin „L'Economie belge sous l'occupation 1940-1944“, Bruylant, Brussel 1945, blz. 144, 278, 279, 281, 379 en vooral „Les industries belges de 1939 à 1945“ — La houille et le coke, „Bulletin d'information de la Banque Nationale de Belgique“, September 1946, blz. 64 tot 97.

	Ondergronds	Ondergronds en bovengronds
1936—'38 (gem.)	86.827	125.238
1947—eind Januari	99.582	140.748
id. October	88.300	132.000
id. November	92.401	136.549
id. December	94.572	137.784

Sedert November 1945 was het aantal ondergrondse en het totaal aantal arbeiders voortdurend groter dan de overeenkomstige aantallen in 1936—'38. Wanneer ondanks de productie steeds geringer was, dan komt dat in de eerste plaats, omdat de gemiddelde arbeidsgeschiedheid geringer werd.

De Belgische arbeider verlaat de mijnen en wordt, zo goed en zo kwaad als dat gaat, vervangen door buitenlanders, die merendeels ongeschoold zijn.

De Belgische arbeidersklasse wendt zich af van de mijn om zeer bekende redenen: onvoldoende sociale zorg, harde arbeidsvoorwaarden en de mogelijkheid om evenveel of meer te verdienen in een prettiger vak.

De Regering heeft haar best gedaan om de Belgische arbeiders in groter getal tot de mijnen te brengen en hen er vaster aan te verbinden door de meest uiteenlopende maatregelen: mobilisatie van burgers, bijzondere sociale wetsvoorschriften (bekend onder de naam „Mijnwerkersstatuut”), herhaalde pogingen om de hogere lonen voor mijnwerkers vast te leggen, strijd voor betere hygiënische toestanden en in 't bijzonder bestrijding van (het stof, enz. 5).

Wanneer de resultaten van deze actie tot nu toe teleurstellend genoemd moeten worden, dan komt dat, omdat periodiek de loonsverhogingen voor mijnwerkers bereikt of overschreden werden in de sectoren, waar de „blocage” ondoeltreffend was, daarenboven omdat de gemakkelijk op de zwarte markt behaalde winsten de arbeiders van zwaar werk vervreemdden en tenslotte omdat verbetering van arbeidsvoorwaarden en van de geestesgesteldheid van de mijnwerker zeer veel tijd vergen: vervoer der arbeiders in gesloten wagentjes tussen het terrein en de schacht, inrichting van zindelijke kleedlokalen, zodat de arbeider in behoorlijke kleren naar zijn werk kan gaan, oprichting van bedrijfsraden, die bij de werknemer het verantwoordelijkheidsgevoel tot ontwikkeling brengen 6).

Intussen moest men toch de onmisbare aanvulling van het mijnpersoneel trachten te vinden.

In Januari 1939 waren er 25.054 buitenlanders bij de mijnen ingeschreven. Eind 1944 waren er ruim 10.000 van over. Reeds in Mei 1945 werden er Duitse krijgsgevangenen naar de mijnen gebracht. Hun aantal nam snel toe tot 45.928 in Januari 1946. In die maand begonnen ook de politieke delinquenten in de mijnen te werken. Hun aantal was nooit groter dan 3.163 (December 1946). Tegelijkertijd vermeerderde het aantal vrije buitenlanders geregeld sedert Juni 1945. Zodra de Regering de zekerheid had, dat de krijgsgevangenen uiterlijk 1 October 1947 moesten worden vrijgelaten, versnelde zij het tempo, waarin buitenlandse arbeidskrachten werden aangevoerd, en zij beijverde zich om het toenemend vertrek der gevangenen te doen samen vallen met de aanwerving van 15.700 Italianen sedert Augustus 1946, vervolgens van 10.000 uit de Amerikaanse bezettingszone „verplaatste personen” en nog eens 10.000 Italianen. Men mag wel zeggen, dat ondanks heel wat tegenspoed 7), deze politiek opmerkelijk goed ten uitvoer

*) Voor de betaling en de duur van de arbeid, voor het „Statut du mineur”, de relaties van de nijverheid en de sociale diensten, verwijzen wij naar de „Enquête sur l'industrie charbonnière”, hierboven reeds genoemd, blz. 8 tot 39. Over de gezondheidstoestand zie men het „Arrête du Régent”, van 6 December 1945, waarbij de „Conseil supérieur d'hygiène des mines” is ingesteld, en het „Arrête du Régent”, van dezelfde datum over de bestrijding van stof. Men consultere ook „Annales des Mines de Belgique 1945-1946”, passim.

*) Het kader van dit geschrift veroorlooft ons niet in te gaan op de kwestie van het verzuim. Vgl. „L'absentéisme”, Industrie, tijdschrift van het Verbond der Belgische Nijverheden, September 1947.

is gebracht. Hier volgt een overzicht van de in Januari, Augustus en October 1946 en 1947 ingeschreven arbeiders (Bron: Federatie van Mijnverenigingen in België):

Einde der maand	Vrije arbeiders		Andere		Totaal
	Belgen	Buitenlanders	Duitse krijgsgevangenen	Politieke delinquenten	
1946 Jan.	99.964	13.922	45.928	395	160.209
Aug.	93.994	20.268	38.224	3.092	155.578
Oct.	93.748	25.109	36.868	3.128	158.853
1947 Jan.	95.451	31.300	35.847	2.983	165.581
Aug.	95.177	52.676	8.270	2.310	158.433
Oct.	95.650	56.329	65	1.858	153.902

Al die veranderingen in de samenstelling der arbeiders-gemeenschap komen op fatale wijze tot uiting in de opbrengst. De gemiddelde dagproductie per in de ader werkende arbeider heeft sinds de bevrijding nog nooit het cijfer van 1936—'38 (nl. 5.576 kg) bereikt. Van ongeveer 4.500 kg in 1944 was het in Mei 1945 gestegen tot 5.389 kg, om in December van hetzelfde jaar terug te vallen op 3.811 kg. In 1946 was het hoogste cijfer dat van Juni met 4.459 kg. In 1947 bereikte het in October 4.746 kg.

Er blijft in België nog veel te doen over, om de mijnwerkers voor hun taak geschikt te maken of hun prestaties tot groter volkomenheid te brengen.

Het prijsprobleem.

Het mijnwezen behoort tot die takken van nijverheid, waarin de lonen en de sociale lasten het sterkst op de kostprijs drukken. Zij maken er twee derden van uit.

Nu zijn, sedert de bevrijding, de lonen van de mijnwerkers acht maal verhoogd: op 1 September 1944; op 1 April, 29 Juli en 2 December 1945; op 1 Augustus en 4 November 1946; op 12 Januari en 1 September 1947.

Bij de economische en sociale telling van 27 Februari 1937 kon worden vastgesteld, dat het uur-gemiddelde der lonen in de mijnen 5,55 franken bedroeg. Het Nationaal Bureau voor Maatschappelijke Veiligheid schat dit gemiddelde op 20,15 franken voor het vierde trimester van 1946 en op 22,35 franken voor het tweede trimester 1947, hetgeen het indexcijfer, in vergelijking met 1937, op 403 brengt. Hetgeen wij hierboven opmerkten, verklaart waarom deze evolutie onvermijdelijk was. De mijnwerker genoot trouwens vóór 1914 een levensstandaard, die ver uitging boven die der andere arbeiders, maar hij heeft deze positie sedert 1920 verloren.

De kostprijs van het product weerspiegelde natuurlijk deze verhogingen, en zulks te duidelijker, omdat de gemiddelde productie laag bleef. In 1939 berekende het Mijnwezen de gemiddelde kostprijs van een ton steenkool op 132,50 franken, met inbegrip van 9,27 franken voor installatiekosten. In het begin van 1947 schatte een door de Regering Huysmans ingestelde commissie de exploitatiekostprijs (zonder winst, zonder afschrijving en zonder financiële lasten) op 584,50 franken.

Aan dit bedrag (dat het Ministerie van Steenkolenwezen terugbracht op 578,50 franken) moesten worden toegevoegd 10 franken voor financiële lasten en 40 franken voor afschrijvingen. Deze laatste post was nauwelijks toereikend. Want al hebben onze mijnen niet geleden van oorlogsverwoestingen, deze hebben toch hun veroudering, die in 1939 al onmiskenbaar was, in de hand gewerkt 8).

Wat de verkoopprijs betreft, deze was van overheidswege sedert 1941 vastgesteld en bleef dat ook na de bevrijding. Hij steeg van 150 franken per ton in 1939 tot 320 franken in 1945, 480 franken in Juli 1946 en 629 franken in Maart 1947 (coëfficiënt 4,2).

*) Vgl. „Aperçu de la situation économique de la Belgique à fin mars 1947”, Bulletin d'information de la Banque Nationale de Belgique, April 1947, blz. 196.

*) Bij de zuidelijk gelegen mijnen daalden de „oprichtingskosten”, die van 1901—1913 ongeveer één twaalfde van de waarde der productie beliepen, tot een twintigste in de periode tussen de twee oorlogen. Zie, omtrent de noodzakelijke investeringen, Ministère de la Coördination, Tweede verslag, hierboven genoemd, blz. 48 e.v.

Tot 1 Maart 1947 lag de verkoopprijs onder de kostprijs en hij kon slechts gehandhaafd blijven door een politiek van subsidies. Deze aanvullende subsidies dateren van 15 Augustus 1941. Zij bedroegen op 31 December 1944 1.756 miljoen. In 1945 liepen zij op tot 2.182 miljoen en van Januari 1946 tot Februari 1947 bedroegen zij 2.629 miljoen franken ⁹⁾.

Reeds op 1 Juli 1946 wilde de Regering, toen zij de prijs op 480 franken stelde, een eind maken aan het stelsel van subsidies. Maar nieuwe loonsverhogingen noopten haar nogmaals in te grijpen; zij stelde toen de Enquête-Commissie in, waarvan wij reeds gewag maakten.

Het Ministerieel Besluit van 10 Maart 1947, dat de prijs vaststelde op 629 franken, was de oorzaak van of het voorwendsel voor een ministeriële crisis en van een verandering in de meerderheid. Niettemin was het het sluitstuk van een weloverwogen plan:

1. Afschaffing van subsidies aan kolenmijnen om een te hevige terugslag op de kosten voor levensonderhoud te vermijden, gedeeltelijke afwenteling van de rijksbijdragen op sommige grondstoffen-verwerkende industrieën en betaling aan gezinnen met beperkte inkomens van een toeslag, gelijkstaande met het verschil tussen de oude en de nieuwe prijs van huisbrandkolen.

2. Staatscontrole op de voorziene investering van 40 franken per ton voor nieuwe installaties.

3. Staatscontrole op de compensatie tussen rendabele en niet rendabele mijnen, daar het „gemeenschappelijk Fonds” kan worden gevormd uit 85 pCt van de winst der bevoorrechte mijnen.

In de loop van het jaar 1947 steeg de kostprijs per gedolven ton nog meer. De loonsverhogingen tengevolge dan de vervanging van krijgsgevangenen door vrije arbeiders, de extra sociale lasten (dubbele vacantietoeslag, twee extra dagen vrij) en de loonsverhoging van 1 September hebben de kostprijs met 46,62 franken verhoogd.

Toch heeft de Regering de basisprijs van 629 franken ongewijzigd gelaten. Zij heeft er slechts in toegestemd de prijs van fijne cokes en eierkolen, die sinds 11 November vrij waren, te verhogen. Bovendien verhoogde zij met 250 franken de prijs per ton geïmporteerde kolen, die zij buiten de distributie leverde aan hen, die centrale verwarming hebben. Zij meent, dat de huidige moeilijkheden voor de mijnen ten dele van tijdelijke aard zijn en gelijk met de toeneming van de productie zullen verdwijnen. Tenslotte zijn andere regeringsvoorstellen tot hulpverlening aan de mijnen tot heden dode letter gebleven, omdat de Regering ze verbond met een nauwgezet toepassing van de compensatie.

De compensatie. Studie van een herziening.

De werkgevers in het mijnbedrijf hadden zich slechts voorlopig neergelegd bij de compensatie. Deze was alleen in Maart en April toereikend om alle verliezen te dekken. Daarna dekde zij niet meer dan 81 pCt in Mei, 46 pCt in Juni, 34 pCt in Juli en 22 pCt in Augustus. Sedert September passen de mijnen haar zelfs niet meer toe.

Na vruchteloze onderhandelingen diende de Regering, die de onmogelijkheid van een vergelijk inzag, op 26 November 1947 bij de Kamer een wetsontwerp in „om de Koning te machtigen om een stelsel van compensatie voor de mijnbouwrijverheid in te stellen en over te gaan tot naasting der mijnen die hun bedrijf zouden staken”.

Dit ontwerp werd met talloze amendementen bestoort en tenslotte op 24 December naar de Commissie teruggezonden op het ogenblik, dat de werkgevers in het mijnbedrijf de voorstellen aangaande de compensatie aanvaardden.

⁹⁾ Men vindt een uiteenzetting van de overeenkomsten, die de Staat met de steenkolenmijnen sloot, en een raming der verliezen door laatstgenoemde geleden in Charles Demeure: „Le nouvel aspect du problème charbonnier belge”, *Bulletin de l'Institut de Recherches*, Leuven, April 1946 en „L'avenir de notre production de houille”, zelfde Bulletin, Juli 1946.

Een solidariteitsformule werd voor de periode van 1 September 1947 tot 30 September 1948 voorzien. Men mocht dan ook geloven, dat de Regering haar ontwerp zou terugtrekken. Dit is niet gebeurd, want de contractuele compensatie, die thans in voege is, is eerder precair en kan door de werkgevers opgezegd worden. Het is dus onontbeerlijk, dat de Regering over een dwangmiddel zou beschikken, waardoor zij desgevallend zou kunnen optreden. Het in de commissie volgens de voorstellen der Regering geamendeerd ontwerp werd terug in de Kamer besproken en op 5 Februari 1948 goedgekeurd.

In de nieuwe tekst ziet men af van het begrip „opeising” en vervangt het door een systeem „sui generis”, gekenmerkt door het feit, dat de eigenaar op gelijk welk ogenblik en mits een opzeg van een maand, de exploitatie van zijn onderneming kan hernemen.

Het ontwerp moet nog door de Senaat goedgekeurd worden. Wat de compensatie zelf betreft, is deze kwestie geregeld, maar de opeising der steenkolenmijnen, die hun activiteit zouden stopzetten, zal ongetwijfeld nog veel stof doen opwaaien.

In ieder geval is de compensatie noodzakelijk. Sommige schrijvers bestrijden haar, maar vergeefs. Indien het algemeen belang een maximum productie voorschrijft, eist het ook de laagst mogelijke prijs. Wanneer de prijs de kosten moest dekken van het noodlijdende bedrijf, zou hij voor de meest rendabele schandelijke winsten opleveren.

De moeilijkheden, die de vereffening oplevert, houden verband met een dieper liggend kwaad: de versnippering der concessies.

Wat dat betreft, zal ongetwijfeld een ieder het eens zijn met de mening van de heer De Smaele: „Deze versnippering heeft het initiatief aan banden gelegd, toen het mogelijk was initiatief te nemen; het heeft verspilling van kolen, kapitaal en arbeid veroorzaakt”. De heer De Smaele is de ontwerper van een concentratieplan in vijf grote eenheden, onder staatscontrole, van de verschillende centra.

Het schijnt, dat dit plan, hoe gematigd het ook was, geen parlementaire meerderheid heeft kunnen krijgen. De Regering heeft niet meer gedaan gekregen dan dat het vraagstuk bestudeerd zou worden.

De wet van 13 Augustus 1947 heeft de Nationale Raad voor de Mijnen en het Nationaal Instituut der Steenkoolrijverheid ingesteld. Aan het Instituut is de vooral technische bestudering opgedragen. De Raad zal daarnaast onderzoeken verrichten en controle uitoefenen (namelijk ten aanzien van de kostprijs). Hij zal rapport moeten uitbrengen over „alle herverkavelingen en samenvoeging van mijnen, die hij nodig acht”.

Daarenboven stelt dezelfde wet het recht der ministers vast om de maximumprijzen der kolen te bepalen en de in- en uitvoer van brandstoffen aan hun goedkeuring te onderwerpen.

Samenvattend, is het de Regering, die de prijs, de omvang der productie (omdat hij immers de sluiting van noodlijdende mijnen niet toestaat) en de aanwending der winsten vaststelt.

Het is overduidelijk, dat dit hybridisch stelsel, dat noch de particuliere onderneming wil, noch de nationalisatie, niet lang zal kunnen stand houden. De werkgevers in de mijnbouw hopen, dat door de vermeerdering van de productie en de terugkeer tot internationale mededinging, de vooroorlogse regeling gewoon in ere hersteld zal kunnen worden. Men vermoedt wel, dat anderen juist op een evolutie rekenen, die het omgekeerde teweeg zal brengen, maar — en hiermede willen wij dit artikel besluiten — waarin de doctrinaire overwegingen geen plaats vinden.

Luik.

PAUL LAMBERT.

DE VERBROKEN KOOPKRACHTPARITEIT VAN DE INDISCHE GULDEN.

De grote prijsstijging.

Wanneer men de situatie in Indonesië beschouwt, is het eerste verschijnsel, dat de aandacht trekt, de zeer belangrijke prijsstijging der goederen. Dit blijkt al aanstonds uit de indexcijfers van de kosten van voeding in de verschillende plaatsen. Deze zijn de volgende (basis Batavia Juli 1938 = 100):

Gebied	Januari 1947	Juli 1947	Sept. of Oct. 1947 (laagste cijfer)	November 1947
Java				
Batavia	3.002	2.279	1.526	1.949
Bandoeng	4.714	2.031	1.465	1.620
Semarang	3.290	3.305	1.024	1.152
Soerabaja	3.754	1.690	961	1.069
Sumatra				
Medan	2.531	6.460	2.118	1.948
Padang	4.156	3.352	1.677	2.298
Palembang	—	3.477(Mei)	1.991	1.981
Tandjong Pinang (Riouw)	—	1.123	948	1.735
Tangkal Pinang (Banks)	2.050	4.208	1.983	2.715
Tandjong Pandan (Billiton)	2.227	3.297	1.639	2.216
Borneo				
Pontjanak (W. Borneo)	1.999	3.947	2.556	2.482
Bandjermasin (Z. Borneo)	1.900	1.644	1.271	1.300
Samarinda (O. Borneo)	2.460	2.120	1.586	2.451
Oost Indonesië				
Menado (N. Celebes) ..	2.194	1.651	1.361	1.218
Makassar (Z. Celebes) ..	1.495	1.536	1.546	1.324
Singaradja (Bali)	1.497	2.384	1.163	1.289
Mataram (Lombok)	2.856	2.297	1.029	1.094
Koepang (Timor)	2.699	1.454	1.427	2.024
Ternate (N. Molukken) ..	2.650	2.336	1.302	1.125
Ambaina (Z. Molukken) ..	1.963	2.384(Juni)	2.392	1.938
Biak (Nw Guinea)	—	—	—	3.032

(Sept.)

Uit deze cijfers blijkt wel welk een enorme prijsstijging in Indonesië vergeleken met de tijd van vóór de oorlog heerst. Deze prijsstijging loopt vrij sterk uiteen al naar gelang men te doen heeft met gebieden, waar veel rijst geteeld wordt of die nabij rijstexportstroken liggen (Java, Bandjermasin in Zuid-Borneo, Celebes, Bali en Lombok en Ternate in de Noordelijke Molukken), en de overige arealen, waar dat niet het geval is¹⁾. Doch afgezien van deze verschillen is wel zonneklaar, dat overal een grote prijsverhoging is opgetreden.

Het is intussen wel duidelijk, dat de grote prijsstijging geleid heeft tot een ernstige verbreking van de koopkracht-pariteit van de Indische gulden. De Indische gulden tegenover het buitenland is gelijk gesteld met de Nederlandse, zodat de Amerikaanse dollar ongeveer f 2,65 Indisch courant waard is, terwijl hij voor de oorlog f 1,87 bedroeg. De devaluatie van de Indische gulden na de oorlog bedroeg dus 40 pCt, hetgeen overeen zou komen met een binnenlandse prijsstijging van ongeveer 42 pCt. De feitelijke binnenlandse prijsstijging is echter veel en veel hoger.

De vraag is nu, of dit hoge prijsniveau is veroorzaakt door een teveel uitgezette geldcirculatie (inflatie) dan wel door een te geringe productie en distributie (goederenschaarste) of wel door beide.

De stijging van de geldcirculatie (inflatie).

Omtrent de omvang van de geldcirculatie bestaan globale schattingen, die een voldoende basis geven voor de beoordeling van de vraag, in hoeverre de circulatie een oorzaak is van de prijsstijging, m.a.w. in welke mate inflatie heerst.

In de jaren 1930—1939 was de gemiddelde bankbiljetten-circulatie van de Javase Bank f 250 miljoen en stond aan giraal geld bij de andere banken f 150 à f 200 miljoen uit, zodat in totaal f 400 à f 450 miljoen in omloop was. In 1940 en 1941 steeg het aantal bankbiljetten tot f 400 miljoen en de omvang der banksaldi tot f 800 miljoen,

¹⁾ Vgl. voor de betekenis van de rijstvoorziening voor de kosten van levensonderhoud de aan Indonesië gewijde artikelen in het „Economisch-Statistisch Kwartaalbericht“ van September en December 1947.

tezamen dus f 1,2 milliard. Dit laatste hield verband met het feit, dat in beide laatstgenoemde jaren geen geld-overmakingen naar Nederland konden plaatsvinden. Gedurende de oorlog hebben de Japanners ongeveer f 3 milliard uitgegeven, terwijl na de oorlog de republiek Indonesië naar schatting f 250 miljoen in circulatie bracht. Verder is tot aan het begin van dit jaar ongeveer f 600 miljoen nieuw Nederlands geld (Nicageld) in omloop gebracht, welke hoeveelheid natuurlijk geregeld stijgt. De momentele circulatie is derhalve in geheel Indonesië ongeveer als volgt samengesteld:

Vóóroorlogs Nederlands geld	f 1,2 milliard
Japans geld	„ 3 „
Origeld (Ori = Oeang(geld) Repoebliek Indonesia) ..	„ 0,25 „
Nieuw Nederlands geld	„ 0,6 „
Totaal rond	f 5 milliard

Een dergelijke stijging van de circulatie leidt natuurlijk tot de noodzaak een grondige geldzuivering toe te passen. Dit is ten dele al op een eenvoudige, men zou haast zeggen elegante, wijze geschied doordat enerzijds het Japans geld omwisselbaar werd gesteld tegen Nederlands geld in de verhouding van 1 Japanse gulden = 3 Nederlandse centen en anderzijds het Origeld evenzeer in de verhouding 1 Origulden = 5 Nederlandse centen. Wat dit laatste betreft wilde de Nederlandse Overheid aanvankelijk het Origeld in het geheel niet erkennen, doch zij is er in het belang van de Indonesische bevolking toe overgegaan dat geld tegen een sterk verlaagde waarde in te wisselen. In elk geval is het echter duidelijk, dat, als men de omwisseling toepast, in feite niet meer dan f 1,9 milliard, zegge rond f 2 milliard in omloop is, d.w.z. het vier à vijfvoud van de circulatie in 1939.

Hierbij moet nog in aanmerking worden genomen, dat het vóóroorlogs Nederlands geld en het Japans geld het gehele gebied van Indonesië omvatten, het Origeld aanvankelijk ook vrijwel het gehele gebied, doch het nieuwe Nederlandse geld alleen het door Nederland bezette gebied, dat door ruim 70 pCt van de totale bevolking werd bewoond. In verband met de omstandigheid, dat bij een opbouw van het nog door de Republiek bezette gebied noodzakelijk nieuw geld in circulatie zal komen, zou de tegenwoordige hoeveelheid van f 0,6 miljoen nieuw Nederlands geld moeten worden verhoogd tot f 0,85 miljoen, hetgeen ten slotte op de totale circulatie geen groot verschil uitmaakt.

Met het oog op de sterk toegenomen circulatie staat men voor het alternatief: sterke inkrimping der circulatie of verdere devaluatie van de Indonesische gulden. Een andere uitweg is er niet.

Men zou natuurlijk kunnen aanvoeren, dat een deel van de grote uitbreiding der circulatie te wijten is aan de verminderde omloopssnelheid van het geld, die een prijsstijging bij toeneming van de circulatie pleegt tegen te houden. Deze verminderde omloopssnelheid is het gevolg van de grote transportmoeilijkheden in Indonesië, waardoor de goederen minder gemakkelijk van hand tot hand gaan, de terreur in verschillende delen van Java, die belemmerend werkt op de verkoop van goederen door de bevolking en de distributie van verschillende goederen, waarvan de circulatie door het stelsel van toewijzingen en bonnen wordt vertraagd. Doch al kent men aan deze factor een grote betekenis toe, dan nog blijft de geldcirculatie en de daarvoor waarschijnlijk veroorzaakte prijsstijging te groot. Daarbij komt, dat vele inheemsen tegenwoordig, omdat zij geen of onvoldoende geld hebben, meer dan vroeger tot directe ruil van goederen zijn overgegaan, waardoor de gestegen geldhoeveelheid voor een kleinere kring van belanghebbenden bestaat en dientengevolge de prijzen weer worden gestimuleerd, zodat de prijsremmende tendens der verlangzaamde omloopssnelheid van het geld geheel of ten dele is geneutraliseerd. Alles bijeengenomen moet dus de zeer toegenomen geldhoeveelheid een sterk prijs-opdrijvende invloed hebben.

Het verminderde goederenaanbod.

Intussen is een vijfvoudige toeneming der geldcirculatie niet voldoende voor een verklaring van een prijsstijging tot het 10 à 20-voudige, ja soms tot het 30-voudige. Het ligt voor de hand aan te nemen, dat bij laatstgenoemde stijging nog andere factoren in het spel zijn. Deze zijn gelegen in een sterk verminderd goederenaanbod.

Hoeveel deze vermindering heeft bedragen, is moeilijk te schatten. Men dient in dit verband onderscheid te maken tussen de voedselproductie, die in hoofdzaak voor het binnenland bestemd is, en de productie van handelsgewassen, die geëxporteerd worden, welke laatste weer te splitsen zijn in bevolkings- en ondernemingsproducten.

Wat het voedsel betreft, is volgens officiële schattingen de productie nog niet op peil. Zij is sterk gedaald, zoals blijkt uit de volgende meest recente cijfers.

Product	Gemiddelde	Schatting
	1937/1941 in 1.000 ton	1947 in 1.000 ton
Padl	8.511	6.596
Mais	2.056	1.313
Tapioca	8.249	5.632
Bataten	1.309	1.248
Sojabonen	301	183
Aardnoten	194	130

Ook verschillende exportcultures hebben zeer geleden of zijn nog lang niet in staat de oude productie te hervatten, zoals de suikercultuur, de ondernemingsrubbercultuur, de ondernemingstheecultuur, de koffiecultuur van de ondernemingen en de bevolking, de oliepalme cultuur (die een ondernemingscultuur is), de ondernemingsvezelcultuur en de bevolkingscultures van de copra, de peper en de specerijen op de Molukken. In verband hiermede was de uitvoer, die in 1939 12 miljard kg bedroeg, in de eerste tien maanden van 1947 707 miljoen kg. De import, die in 1939 2 miljard kg beliep, bedroeg in de eerste tien maanden van 1947 684 miljoen kg. De goederenomzet in Indonesië is thans dus wel veel minder dan voor de oorlog.

De monetaire consequenties van het te hoge prijspeil.

Het te hoge prijspeil heeft belangrijke gevolgen voor de export. Dit was vooral het geval, toen in het midden van 1947 de prijzen van verschillende Indonesische exportproducten een bedenkelijke daling vertoonden, die intussen weer heeft plaatsgemaakt voor een sterke stijging. Het bleek toen namelijk, dat de exportprijzen o.a. van rubber en copra in verschillende streken niet lonend genoeg waren om de bevolking, die op hoge kosten zat wegens de te hoge prijzen van rijst en andere voedingsmiddelen, er toe te brengen om het bevolkingsproduct af te leveren of als arbeiders op ondernemingen werkzaam te zijn. Om een verbetering in deze situatie te brengen, werden exportpremies toegekend of andere maatregelen genomen:

a. Gedurende een gedeelte van 1947 kregen exporteurs 40 pCt van de deviezenopbrengst hunner exportproducten teneinde daarvoor bijv. machines te kunnen kopen voor de ondernemingen, dan wel textielgoederen e.d. om daarmee Indonesiërs er toe te brengen als arbeider op de ondernemingen te werken, als zij daartoe niet voor geld te bewegen waren.

b. Speciaal door het rubberfonds en het coprafonds werden tegen verlaagde prijs, of zelfs gratis, „inducementgoederen”²⁾ (bijv. textielgoederen of rijst) ten behoeve van de bevolking verstrekt om deze te bewegen rubber te tappen of copra te leveren, wanneer zij dit niet voor geld wenste te doen. Ook werd in verschillende gevallen een „inducement” verstrekt ter bevordering van de verkoop van rijst naar gebieden waar daaraan een tekort bestond.

c. Vanaf 5 Augustus 1947 tot 1 Februari jl. werd het uitvoerrecht op ondernemings- of bevolkingsrubber ter tegemoetkoming aan belanghebbenden niet meer geheven. Nadien werd weer 2 ct per kg berekend.

²⁾ Inducement-goederen zijn letterlijk goederen gegeven om bepaalde personen te „verlokken” iets te doen.

d. In verschillende gevallen werd bij de handel met Hongkong de mogelijkheid geopend tot een directe ruil van goederen.

Al deze maatregelen konden uit de aard der zaak het euvel van de koopkrachtdispariteit niet in de wortel aantasten.

De monetaire gevolgen van de buitenlandse credieten voor het binnenlands prijsniveau.

Indonesië had na de oorlog een niet onbelangrijke reserve aan buitenlandse deviezen, waaronder dollars. Deze voorraad is echter voor militaire doeleinden verbruikt en aangezien de export nog steeds op een laag peil staat, heeft het land voor de voorziening in zijn behoefte aan buitenlandse goederen credieten nodig. Deze worden in ruime mate verstrekt door de Nederlandse Staat en ook, voorzover betreft het herstel der bedrijven, door de particuliere Nederlandse ondernemingen.

Indien de buitenlandse goederen contant hadden moeten worden betaald, terwijl de koers van de Indische gulden gehandhaafd bleef, zou slechts een beperkt gedeelte van de vraag kunnen zijn bevredigd. Indien de Overheid koershandhaving van de Indische gulden niet noodzakelijk zou hebben geacht, zouden de vragers tegen elkander hebben opgeboden en zou de guldenkoers scherp naar omlaag zijn gegaan en daarmee een extra inflationistische tendens in het leven worden geroepen. Vandaar dat de credietverlening volkomen gerechtvaardigd is te achten, mits eerlang de orde wordt hersteld en de credieten kunnen worden terugbetaald. Door deze credietverlening wordt verdere inflatie voorkomen.

De monetaire gevolgen van de begrotingstekorten voor het binnenlands prijsniveau.

Het is bekend, dat de overheidsbegrotingen in Indonesië aan het euvel van ernstige tekorten lijden. De centrale Overheid moet vele uitgaven doen en heeft daartegenover geringe inkomsten, daar nog slechts weinig belastingen worden geïnd en ook de inkomsten uit monopolies en overheidsbedrijven hun oude niveau nog niet hebben bereikt. Doch ook de begroting van een Staat als Oost-Indonesië, waar volkomen rust heerst, is nog niet in orde. Blijkens een mededeling van de Minister van Financiën van die Staat is 1947 nog maar beschouwd als een periode van voorbereiding en 1948 als een proefjaar, terwijl eerst voor 1949 aan een volledige begroting kan worden gedacht. De voorlopige begroting voor 1948 wijst op een totaal aan uitgaven van de Staat met de zelfbesturen van f 205 miljoen, tegenover f 70 miljoen aan inkomsten. De uitgaven moeten dan nog worden verhoogd met ongeveer f 150 tot f 350 miljoen voor een bijdrage tot de normale uitgaven van de Federatie Indonesië, zodat het totaal tekort f 280 miljoen bedraagt en de uitgaven slechts voor 20 pCt door de inkomsten zullen zijn gedekt. Ongetwijfeld is de bouw van de nieuwe Staat te groots opgezet en zal in de komende jaren ernstig op de uitgaven moeten worden besnoeid.

Het spreekt vanzelf, dat de begrotingstekorten een ernstige bron van inflatie zijn. Deze bron kan tijdelijk worden gestopt door credietverlening van het moederland — dat echter zelf daardoor het risico loopt van inflatie, tenzij en zolang buitenlandse credieten als de Marshall-credieten ter beschikking staan — doch dat kan zo niet doorgaan. Vroeg of laat moeten deze credieten worden terugbetaald. In verband hiermede zullen de begrotingen zo spoedig mogelijk sluitend moeten worden gemaakt door beperking van uitgaven — hetgeen speciaal geldt voor Oost-Indonesië, waarvan de overheidsdiensten veel te ruim zijn opgezet en waar ook te hoge salarissen worden uitbetaald — of verhoging van belastinginkomsten, die in het bijzonder voor de centrale Regering te laag zijn, omdat het bedrijfsleven nog niet voldoende op streek is.

De toekomstige gedragslijn voor het terugkrijgen van de koopkrachtpariteit van de Indische gulden.

In monetair opzicht moet het streven van de Overheid er op gericht zijn de koopkrachtpariteit van de Indische gulden in binnen- en buitenland zo spoedig mogelijk te herwinnen. Op grond van vorenstaande beschouwingen zal de te volgen politiek de volgende maatregelen moeten omvatten:

a. Verdere geldzuivering, die gericht moet zijn op vermindering van de hoeveelheid oud en nieuw Nederlands geld. Het zal echter niet eenvoudig zijn deze geldzuivering door te voeren. Uit de ervaring in Nederland is wel gebleken, dat enerzijds van het bankwezen en anderzijds van het begripsvermogen van het geldbezittend publiek zeer veel wordt geveerd. In Indonesië is geen wijdvertakt bankwezen aanwezig om de met de geldzuivering verband houdende administratieve maatregelen op te vangen. De particuliere grootbanken en het volkscredietwezen zijn voor dit doel niet genoeg verspreid. Ook bestaat het bezwaar, dat de bevolking voor een groot deel analfaab en verder onontwikkeld is, zodat zij moeite zal hebben de voorschriften te begrijpen en op te volgen. Daarbij komt, dat het niet is uitgesloten, dat de verplichting om desverlangd aan te tonen, dat men te goeder trouw (en dus niet als zwarte handelaar) in het bezit van het geld is gekomen, politiek een verkeerde indruk zal kunnen maken, omdat de Nederlands-Indische Overheid dan in de verdenking zal komen het er op toe te leggen, de bevolking op deze wijze haar geld te ontfutselen. Wellicht zou een oplossing kunnen worden gevonden door alleen de Westelingen en Chinezen (deze laatsten zijn de zwarte handelaars bij uitnemendheid) te onderwerpen aan een geldzuivering, maar dan kunnen de bepalingen gemakkelijk worden ontdoken door het onzuivere geld tijdelijk bij Indonesiërs als stromannen onder te brengen. Gemakkelijk zal de uitvoering van de geldzuivering in elk geval niet zijn.

b. Gaat een verdere geldzuivering niet door, dan zou de te veel uitgezette circulatie geleidelijk kunnen worden verminderd door een zwaardere belastingheffing. Evenwel zijn in Indonesië de belastingen reeds zeer hoog, zodat de belastingplichtigen dan wel ernstig in de knel komen.

c. Door sterke productievermeerdering kan getracht worden het prijspeil omlaag te krijgen. Dit is thans de duidelijk uitgesproken bedoeling der Indische Regering en reeds is men, zoals uit de indexcijfers in de aanhef van het artikel blijkt, hier gedeeltelijk in geslaagd. De productievermeerdering betreft dan enerzijds die van de goederen voor de binnenlandse consumptie, zoals rijst en andere voedingsmiddelen, welke voor de vorenbedoelde kosten van levensonderhoud van overwegend belang zijn; anderzijds betreft zij de goederen voor export, die deviezen opleveren, waardoor dan weer buitenlandse artikelen kunnen worden verkregen.

Het is echter niet aannemelijk, dat de hier bedoelde productievermeerdering tot ten hoogste het oude niveau (hoger zal men voorlopig zeker niet komen) er toe zal kunnen leiden, dat het tevoren teveel in omloop gebrachte geld uit de omloop verdwijnt. Dit laatste kan alleen gebeuren door de hiervoren besproken geldzuivering of belastingheffing.

d. Het sluitend maken van de begrotingen is uit de aard der zaak een conditio sine qua non om verdere inflatie te voorkomen.

Indien — hetgeen de toekomst nog moet leren — deze maatregelen niet of met onvoldoende succes kunnen worden ten uitvoer gelegd, zal er voor de Indische Overheid niets anders opzitten dan tot depreciatie van de Indische gulden over te gaan; dus de pariteit tussen de Nederlandse en de Indische gulden te verbreken. Op zichzelf is dit niet zo bezwaarlijk, omdat tenslotte vóór alles het concurrentievermogen van de Indische exportbedrijven moet worden hersteld door herwinning van de koopkrachtpariteit van

de Indische gulden. Toch is het wenselijk een dergelijke depreciatie thans te voorkomen, omdat zij alleen als uiterste redmiddel moet worden aangewend. Hiertoe bestaat des te meer reden, omdat over één of enkele jaren een crisis mag worden verwacht, die Indonesië als van ouds voor het probleem depreciatie of handhaving van de Indische gulden zal stellen. Zeer waarschijnlijk zal dan toch, als de crisis ernstig zal blijken te zijn, een depreciatie nodig blijken. Twee waardeverminderingen in korte tijd is wel wat te veel.

's-Gravenhage.

Mr D. J. HULSHOFF POL.

DE BETEKENIS VAN HET MARSHALL-PLAN VOOR LANDBOUW EN VOEDSELVOORZIENING (II).

Na de schets van enkele algemene aspecten¹⁾ mogen thans in het kort de voornaamste agrarische problemen worden vermeld, die bij de in October en November te Washington gehouden conferenties, tussen de Amerikaanse Administratie en vertegenwoordigers van het „Committee of European Economic Cooperation”, naar voren zijn gekomen.

De wereldvoedselpositie en de importbehoeften van de Marshall-landen.

Bij de opstelling van de ramingen omtrent de behoefte van de Marshall-landen aan voedingsmiddelen werd aanvankelijk de momenteel heersende wereldschaarste aan bepaalde producten buiten beschouwing gelaten. De individuele landen hebben hun *werkelijke* behoeften gemeld, daarbij slechts rekening houdende met de aanwijzing van het „Committee of European Economic Cooperation”, dat de behoeften gedurende de periode 1948/51 niet mochten worden opgevoerd boven het peil, dat het betreffende land na 1951, wanneer verondersteld wordt, dat zijn betalingsbalans weer in evenwicht dient te zijn, zou kunnen betalen.

Toen na optelling van alle door de deelnemende landen gemelde behoeften bleek, dat van bepaalde producten, de wereldpositie in aanmerking nemende, de totale importbehoefte te hoog moest worden geacht, werd te Parijs op dat totaal een correctie aangebracht.

Zo meldden de deelnemende landen (incl. West-Duitsland) een graanbehoefte van 30 miljoen ton voor elk der vier planjaren. Te Parijs werd dit cijfer op grond van het wereldgraantekort gewijzigd in 20 miljoen ton voor 1947/48 en 25 miljoen ton voor elk der drie volgende jaren.

Ook op de behoefte aan veevoeder en rijst werden te Parijs soortgelijke correcties toegepast. Zoals vanzelf spreekt, droegen de te Parijs genomen beslissingen een arbitrair karakter. Vooral op het gebied van de productie van de landbouw is het uitermate moeilijk schattingen te maken voor toekomstige jaren. Het bovenstaande impliceert, dat de Europese schattingen dan ook gemakkelijk te betwisten zijn. De moeilijkheid is evenwel er betere voor in de plaats te stellen.

Bij de besprekingen, die hierover te Washington met vertegenwoordigers van de Verenigde Staten werden gehouden, kwam tot uiting, dat de Amerikanen de wereldpositie van de belangrijkste voedingsmiddelen aanmerkelijk ongunstiger beoordeelden dan de vertegenwoordigers van Europa.

a. De wereldgraanpositie.

Het wereldtekort aan granen voor het seizoen 1947/48 wordt geschat, bij een totale wereldimportbehoefte van ca 50 miljoen ton, op 21 à 22 miljoen ton. Granen zijn benodigd voor menselijke consumptie en veevoeder. Het spreekt vanzelf, dat bij een zo groot tekort de eerste prioriteit

¹⁾ Zie „E.S.-B.” van 25 Februari jl., blz. 144.

wordt verleend aan de dekking van de behoefte voor menselijke consumptie. Het gevolg is evenwel, dat vooral die landen, die vóór de oorlog zeer grote hoeveelheden voedergranen importeerden (zoals Nederland), thans de dupe worden. De Amerikanen achtten de Europese schatting van 20 miljoen ton te importeren graan in 1947/'48 aan de hoge kant, gezien de huidige précaire wereldpositie.

Een schatting van de wereldgraanpositie voor de komende jaren is niet eenvoudig te maken. Er bestond evenwel tussen de Amerikanen en de Europese vertegenwoordigers overeenstemming over het feit, dat er geen reden is voor optimisme. Veel hangt af van factoren als de rijstpositie in Oost-Azië, de oogstresultaten in de Verenigde Staten, de ontwikkeling van de graansituatie in Argentinië en het al of niet terugkeren op de wereldmarkt van Rusland en de Balkanlanden als exporteur van granen. Alle factoren, die nog moeilijk op juiste waarde kunnen worden geschat. De gemeenschappelijke indruk is, dat rekening gehouden moet worden met een wereldgraanschaarste, die vermoedelijk nog wel twee jaar en wellicht nog drie of meer jaren zal duren. Als men zich realiseert, dat de wereldbevolking jaarlijks met niet minder dan 20 miljoen mensen toeneemt, is het eigenlijk niet te verwonderen, dat er deskundigen zijn, die met een permanent wereldgraantekort rekening houden, tenzij in die landen, waar een belangrijke uitbreiding van de graanproductie nog mogelijk is, ingrijpende maatregelen daartoe zouden worden getroffen.

b. De wereldvleespositie.

De totale wereldvleesproductie in 1947/'48 zal ongeveer dezelfde zijn als vóór de oorlog. Voornamelijk ten gevolge van tekort aan veevoeder is de Europese productie evenwel ongeveer 3 miljoen ton lager dan vóór de oorlog, terwijl de productie in de Verenigde Staten, Canada en Argentinië in deze zelfde verhouding is toegenomen. Uit deze toegenomen productie op het Amerikaanse continent komt weinig voor export beschikbaar, daar ook de vleesconsumptie aldaar belangrijk is toegenomen.

De Amerikanen schatten, dat ongeveer 30 pCt. van de Europese importbehoefte niet gedekt zal kunnen worden. De Europese landen hebben in hun rapport aangenomen, dat er gedurende de eerste planjaren geen moeilijkheden zullen zijn om aan hun importbehoefte te voldoen, doch dat er vermoedelijk in 1950/'51 een tekort zal zijn van ca 12 pCt. Dit in verband met het feit, dat ook West-Duitsland tegen die tijd weer belangrijke hoeveelheden vlees zal gaan importeren.

Ook de vleesproductie der 16 landen wordt door de Amerikanen circa 10 pCt lager geraamd dan in Parijs was aangenomen, aangezien men meende, dat de verwachtingen ten opzichte van de veevoedervoorziening in Parijs te optimistisch zouden zijn gesteld.

c. De wereldsuikerpositie.

De internationale suikersituatie heeft zich langzamerhand in zodanige richting ontwikkeld, dat aangenomen mag worden, dat wereldvraag en wereldaanbod van dit artikel praktisch met elkander in evenwicht zijn.

De „International Sugar Council” raamde in haar op 8 December jl. te Londen gehouden vergadering reeds weer een suikeroverschot voor het lopende productiejaar van 500.000 ton.

Gezien deze situatie zijn dan ook de hoeveelheden, die door de Marshall-landen als benodigd voor import zijn opgegeven, als redelijk te beschouwen. Deze hoeveelheden bedragen in duizenden tonnen:

2.345	voor 1947/'48,
3.214	voor 1948/'49,
3.406	voor 1949/'50 en
3.540	voor 1950/'51.

d. De wereldpositie van oliën en vetten.

De wereldproductie voor 1947/'48 wordt geschat op

ca 18 miljoen ton tegen een vooroorlogse productie van ca 21 miljoen ton.

De Marshall-landen meldden de volgende importbehoeften in duizenden tonnen:

1947/'48	1948/'49	1949/'50	1950/'51
2.545	2.835	3.246	3.500

De algemene mening van deskundigen over de toekomstige wereldolie- en vetpositie is optimistischer dan op het gebied van granen.

Men neemt nl. aan, dat de belangrijke productiegebieden voor oliën en vetten, die tengevolge van de oorlog praktisch als leverancier waren uitgeschakeld, zich geleidelijk in de komende jaren zullen herstellen. In de Philippijnen bijv. is de copraproductie niet ver meer verwijderd van het vooroorlogse peil, terwijl ook in Nederlands-Indië reeds een belangrijke stijging van de exportcapaciteit van oliehoudende producten als copra en palmolie valt te constateren. Bovendien dient er rekening mede gehouden te worden, dat zowel Engeland als Frankrijk bezig zijn in hun Afrikaanse koloniën nieuwe gebieden voor de productie van oliezaden te ontsluiten. De eerste productie uit deze gebieden wordt omstreeks 1950 verwacht.

Alles tezamen genomen is er reden voor een gematigd optimisme met betrekking tot de wereldvetpositie in de komende jaren.

De belangrijkste voedingsmiddelen zijn hiermede behandeld. Het zou te ver voeren op deze plaats nog in te gaan op de vele andere wensen, die het Europese importprogramma op het gebied van voedings- en genotmiddelen omvat. Genoeg zij te vermelden, dat dit programma tenslotte in hoofdlijnen door de Amerikaanse Administratie werd geaccepteerd.

Wassenaar.

Ir A. H. BOERMA.

DE ZUID-AFRIKAANSE GOUDLENING AAN ENGELAND.

In ons vorige artikel ¹⁾ hebben wij terloops gewezen op de te verwachten lening van de Unie van Zuid-Afrika aan Engeland. Thans is de lening, waarvan de Zuid-Afrikaanse Regering de bijzonderheden reeds enige maanden geleden heeft bekend gemaakt, door het Parlement goedgekeurd. Men weet, dat de overeenkomst voor Engeland gunstiger is dan de vroegere berichten dienaangaande deden verwachten. Wordt oorspronkelijk gesproken van een bedrag van £ 60—80 miljoen, zonder dat uitdrukkelijk werd vermeld, dat het gehele bedrag in goud beschikbaar zou worden gesteld, thans staat vast, dat de lening £ 80 miljoen groot zal zijn en geheel in goud ter beschikking wordt gesteld. Ook de vroegere suggestie, dat de lening, althans voor een deel, zou dienen om Zuid-Afrikaanse producten aan te kopen, is niet in de overeenkomst vastgelegd. De lening bevat geen enkele beperkende bepaling; zij kan worden besteed zoals Engeland dat zal wensen. Dit laatste heeft al dadelijk critiek verwekt in nijverheidskringen, welke verwacht hadden, dat juist door de lening de beperkingen, die Engeland aan de invoer van Zuid-Afrikaanse producten oplegde (bijvoorbeeld schoenen) zouden verminderen. Wel heeft de Engelse Regering zich bereid verklaard om bepaalde goederen (vooral verse en geconserveerde vruchten, wijn, spiritus, ingemaakte vis, eieren en aardappelen) uit Zuid-Afrika in te voeren, indien deze goederen, tegen redelijke prijzen verkrijgbaar zijn. Daarbij wordt voor de eerstvolgende drie jaar een totaal bedrag genoemd van £ 12 miljoen per jaar.

Wij hebben in het bovenstaande gezegd, dat de lening £ 80 miljoen groot is. Dit is eigenlijk niet juist. De leningsovereenkomst heeft betrekking op 9.275.000 ons

¹⁾ „Zuid-Afrika en de dollarschaarste”, in „E.-S.B.” van 24 September jl., blz. 762.

(Imperiale ounces) fijn goud. De duur van de lening is drie jaar. Na deze drie jaar zal dezelfde gewichtshoeveelheid goud door Engeland moeten worden terugbetaald. Dit betekent dus, dat een eventuele stijging van de goudprijs aan Zuid-Afrika ten goede komt. Juist in de laatste tijd, waarin geruchten van depreciatie van het £ opnieuw opduiken, beseft men het belang van deze formulering. In de overeenkomst is echter uitdrukkelijk bepaald, dat de terugbetaling ook op andere wijze zal kunnen geschieden, indien zulks zal worden overeengekomen. Een zodanige overeenkomst zal men intussen wel mogen verwachten, want het ziet er niet naar uit, dat Engeland werkelijk na drie jaar in goud zal terugbetalen. Misschien zal Zuid-Afrika dit ook niet vragen en zal de Unie met terugbetaling in ponden sterling genoegen nemen, welke ponden mogelijk zelf reeds gedurende de looptijd der lening voor importen uit Engeland zullen worden gebruikt. In deze richting gaan ook de gedachten van Dr de Kock, de president van de Suid-Afrikaanse Reserwe Bank, in zijn toelichting aan de pers. Ook thans reeds gebruikt Zuid-Afrika een aanzienlijk deel van zijn goudproductie om het nadelig saldo op de handelsbalans met Engeland te dekken. Indien de lening inderdaad zou worden gebruikt om gedurende de drie komende jaren een deel van het tekort op de handelsbalans met Engeland te dekken, dan zou dit betekenen, dat van de lopende goudproductie, welke ongeveer £ 100 miljoen per jaar bedraagt, een kleiner deel dan vroeger aan Engeland zou worden verkocht, tenzij de invoer uit Engeland sterk zou toenemen. Dit laatste nu wordt verwacht. In de eerste plaats bestaat de neiging de invoer uit Engeland op te voeren ten koste van die uit de Verenigde Staten en in de tweede plaats is aangekondigd, dat Engeland op belangrijke schaal nieuwe installaties en machinerieën voor de goudproductie zal leveren. Het is duidelijk, dat de bedoeling hiervan is de goudproductie op te voeren en zodoende het dollartekort te verminderen.

Goudovereenkomst niet verlengd.

In dit verband is het van belang een ander punt, te vermelden, nl. dat de bestaande overeenkomst inzake de verkoop van minstens £ 70 miljoen goud aan Engeland niet zal worden verlengd. Ingevolge de bestaande overeenkomst, welke aan het eind van dit jaar afloopt, werd dit goud (uit de lopende productie) omgezet in ponden, welke te Londen werden aangehouden. Deze ponden werden in de eerste plaats gebruikt om het tekort op de betalingsbalans met Engeland te dekken en voorts konden zij worden omgezet in andere valuta. Volledigheidshalve zij hierbij nog opgemerkt, dat dollars in de regel niet op deze wijze werden verkregen, maar dat daarvoor rechtstreekse goudverscheppingen naar de Verenigde Staten plaats vonden.

Zuid-Afrika verplicht zich dus thans niet meer minstens £ 70 miljoen goud aan Engeland te verkopen. Een zodanige verplichting zou onder de gegeven omstandigheden ook wel te zwaar kunnen worden. In ons vorig artikel hebben wij er reeds op gewezen, dat de Unie nog steeds een achterstand heeft in te halen bij haar invoer en dat daarvoor goud nodig is. Wanneer £ 80 miljoen goud ineens wordt afgestaan, is de goudpositie van de Unie niet zo overvloedig meer. Het zou zelfs kunnen gebeuren, dat het dekkingspercentage van de verplichting van de Reserwe Bank tot een ongewenst laag peil (het wettelijk minimum dekkingspercentage is 30, terwijl met het oog op een behoorlijk bankbeleid 40 pCt als minimum moet worden beschouwd) zou dalen. In de overeenkomst heeft men hiervoor voorziening gemaakt door de bepaling, dat de Unie op ieder ogenblik terugbetaling in sterling kan vragen van een zodanig gedeelte van de lening als nodig is om te voorkomen, dat de goudvoorraad van de Reserwe Bank beneden £ 100 miljoen daalt. Het lijkt op het eerste gezicht misschien vreemd, dat terugbetaling in sterling de goudvoorraad kan ver-

sterken, maar bij nadere beschouwing is de situatie duidelijk. Behalve het verstrekken van £ 80 miljoen aan goud als lening zal de Unie doorgaan met aan Engeland een belangrijk deel van het goud uit de lopende productie te verkopen, ook al is de Unie daartoe niet meer krachtens overeenkomst verplicht. Nu zou het kunnen gebeuren, dat de betalingsbalans van Zuid-Afrika zo sterk passief zou worden, dat de lopende goudproductie niet voldoende is om de goudvoorraad van de Reserwe Bank op het gewenste peil van minstens £ 100 miljoen te houden. In dat geval zal de Unie haar nadelig saldo op de betalingsbalans met Engeland niet in goud behoeven te betalen, doch kan zij de daarvoor benodigde ponden sterling verkrijgen als aflossing op de goudlening. In dat geval zou dus de lening reeds gedeeltelijk vóór het einde van de leningstermijn worden terugbetaald. Indien men de ontwikkeling van het afgelopen jaar als uitgangspunt neemt, ziet het er wel naar uit, dat van deze mogelijkheid gebruik zal worden gemaakt.

In tegenstelling tot vroeger van Engelse zijde gedane mededelingen zal het kapitaalverkeer tussen Engeland en de Unie niet aan strengere voorschriften worden onderworpen. Belegging van Engels' kapitaal in Zuid-Afrika zal ongehinderd voortgaan. Wel heeft de Unie toegezegd maatregelen, welke Engeland tegen kapitaalvlucht mocht nemen, door aanvullende maatregelen te steunen. Er bestond trouwens al een overeenkomst tussen de landen van het Britse Rijk, welke in deze richting ging.

Als verdere voorwaarde van de lening kan worden genoemd het rentepercentage: $\frac{1}{2}$ pCt per jaar. Ook deze voorwaarde duidt er wel op, dat men de lening niet als een zuiver commerciële transactie van de kant van Zuid-Afrika moet zien, doch als een gebaar om Engeland te helpen. Sterker nog blijkt dit uit het feit, dat geen bindende voorwaarden voor besteding van (een deel van) het bedrag in de Unie zijn gesteld. Het is dan ook van zekere zijden als een punt van critiek aangevoerd, dat niet in de eerste plaats gelet is op het belang van de Unie — speciaal de verzekering van bepaalde exportmogelijkheden — maar op dat van Engeland.

Dat de Zuidafrikaanse hulp voor Engeland niet van beslissende betekenis is, is intussen wel duidelijk. Wanneer een lening van £ 1.000 miljoen Engeland niet uit de mogelijkheden kan helpen, zal de £ 80 miljoen van de Unie weinig baten, temeer daar de overeenkomst — op de gronden, die hierboven werden genoemd — voor Engeland waarschijnlijk geen extra goudvermeerdering van £ 80 miljoen betekent. Naast andere drastische maatregelen kan evenwel de lening bijdragen tot vermindering van het Engelse dollartekort.

Amerikaans kapitaal in de goudindustrie.

Ongeveer gelijktijdig met de goudlening van de Unie aan Engeland meldden de berichten, dat in de financiële structuur van de goudindustrie een reorganisatie heeft plaats gevonden en dat daarbij in belangrijke mate van Amerikaans kapitaal gebruik is gemaakt.

De New Union Goldfields (Erleigh-groepen) zijn overgenomen door de Anglo-Transvaal Consolidated Investment Cy, met uitzondering van een drietal maatschappijen (Union Free State Mining and Financial Corporation, Bloemfontein Consolidated Investment Company en Free State Gold Areas). De president van de Anglo-Transvaal, A. S. Hersov, is thans ook president van de New Union-groep, waarvan tot dusverre Norbert S. Erleigh de voorzitterstoel bezette.

De American Anglo-Transvaal Investment Corp. is ruim een jaar geleden opgericht als een zusterorganisatie van de Anglo-Transvaal. Eerstgenoemde maatschappij heeft het recht om tot $33\frac{1}{3}$ pCt deel te nemen in alle nieuwe ondernemingen van de laatstgenoemde. Als gevolg hiervan heeft de American Anglo-Transvaal belang in meer dan 100 goudmaatschappijen en van de New Union Goldfields.

Tot dusverre bestond de American Anglo-Transvaal nog slechts op papier, doch thans betekent zij een actieve deelneming van Amerikaans kapitaal in de ontwikkeling van de goudproductie van Zuid-Afrika.

Dat de reorganisatie van de New Union Goldfields nog een gerechtelijk staartje heeft gekregen (de vroegere directeuren zullen zich o.a. strafrechtelijk te verantwoorden hebben) zij hier slechts terloops vermeld.

De deelneming van Amerikaans kapitaal in de ontwikkeling van de goudindustrie van Zuid-Afrika betekent niet alleen een intensivering van de exploitatie, in welke richting ook reeds van Engels-Zuidafrikaanse kant gewerkt wordt, maar heeft tot gevolg, dat de Verenigde Staten langs deze weg belang krijgen bij de goudprijs. Eén ding kan men met zekerheid concluderen, nl. dat de betrokken Amerikaanse financiers blijkbaar geen verlaging van de goudprijs vrezen. Bij een daling van de goudprijs zou nl. bij de huidige kosten de exploitatie der meeste mijnen niet lonend meer zijn. Men is thans wel aan de grens. Anderzijds lijkt het mij geenszins verantwoord om in de Amerikaanse deelneming een aanwijzing te zien voor een vermoedelijke verhoging van de goudprijs in de naaste toekomst. Er wordt op het ogenblik op belangrijke schaal Amerikaans kapitaal in de Unie geïnvesteerd op allerlei gebied.

Behalve de Verenigde Staten is ook Engeland bij de reorganisatie betrokken. In de eerste plaats is tot directeur (commissaris) van de New Union-groepen benoemd de bekende Engelse Generaal de Guingand, terwijl verder de Londense concerns Lazard Bros. and Co. en J. Henry Schreuder geïnteresseerd zijn. De Amerikaanse belangen zijn verbonden met Mr. Lewis Gates, president van de Phelps Dodge Corp., Mr. H. B. Lake, vice-president van Ladenburg, Thalmann Corp. en David Rockefeller.

Pretoria. Prof. Dr H. W. J. WIJNHOLDS.

INGEZONDEN STUK.

DOLLARSCHAARSTE EN PRIJSAANPASSING.

De heer W. C. M. Mutsaers te Amsterdam schrijft ons:

Prof. Tinbergen onderscheidt een tweetal groepen van oorzaken, welke tot de onevenwichtigheid van het betalingsverkeer tussen Amerika en Niet-Amerika hebben geleid.¹⁾ Wij willen in de hierna volgende beschouwing afzien van de acute en dus voorbijgaande oorzaken, en enige opmerkingen maken over het slepend dollartekort. Van deze laatste groep stellen we dan nog alleen de economische factoren aan de orde, door Tinbergen samengevat als gewijzigde concurrentiekracht.

Uitgangspunt is, dat bij handhaving van de momentele verhoudingen een evenwicht in de betalingsbalans permanent zal uitblijven. Hierbij zijn weer een tweetal factoren werkzaam, nl. het voor goed uitvallen van renteopbrengsten e.d., en de daling van het Amerikaanse kostenpeil ten opzichte van Niet-Amerika.

Tinbergen stelt nu terecht als desideratum, dat deze slepende „gap” in de betalingsbalans moet worden opgeheven, omdat kapitaalimport ter compensatie hiervan niet verantwoord is.

Hij stelt nu voor om door een verlaging van het Nederlandse prijspeil onze uitvoer op te voeren en de invoer te verlagen. Op grond van gemaakte berekeningen helt hij over tot de opvatting, dat het inderdaad mogelijk is langs deze weg het slepend exportsurplus op te heffen. Wij nemen dit, zo lang het tegendeel niet wordt aangevoerd, gaarne aan.

Een andere kwestie, welke Tinbergen niet behandelt, is of een correctie op deze manier wel zin heeft. Immers, het evenwicht in de betalingsbalans is één van de factoren, waarin het evenwicht in het gehele economische proces

tot uiting komt. Indien er geen interventie plaats vindt, zal een totaal-evenwicht kunnen ontstaan, waarbij de verschillende partiële evenwichten zijn verwerkt. Ook dat in het betalingsverkeer met het buitenland. Maar men kere de zaak niet om en onderstelle niet, dat indien dit laatste partiële evenwicht verwerkt is, alle partiële evenwichten, alsmede het totale, zijn hersteld.

Eén van de belangrijkste partiële evenwichten, welke bij vraagstukken betreffende de internationale handel aan de orde komen, is, dat de productie zodanig over de verschillende landen verdeeld moet zijn, dat aan de wet der „comparatieve” kosten wordt voldaan. Uit relatieve kostenverschillen resulteert het internationale ruilverkeer en slechts voorzover het daarmee in overeenstemming is, heeft het in beginsel economische betekenis.

Keren we nu terug tot de suggestie om het prijsniveau te verlagen. Deze zal van invloed zijn op de internationale arbeidsverdeling. Wanneer Niet-Amerika zijn goederen aanbiedt tegen lagere prijs, betekent dit, dat indien zoals aangenomen wordt de wisselkoers onveranderd blijft, de ruilvoet voor Niet-Amerika ongunstiger wordt. Wanneer Amerika besluit om op grond daarvan meer Niet-Amerikaanse goederen in te voeren, zal het de productie van bepaalde goederen, die het tot dan toe zelf vervaardigde, hetzij voor eigen gebruik of voor export, moeten staken. Want ook Amerika heeft een bepaalde productiecapaciteit. Wordt nu van het ene goed minder geproduceerd, dan zal de productie van andere goederen toenemen. Op grond van de comparatieve kosten verdeelt een land nl. zijn productiecapaciteit over de verschillende goederensoorten. Wanneer nu Niet-Amerika zijn ruilvoet verandert, zal dit tot een andere opbouw van het Amerikaanse productie-apparaat leiden. Iets soortgelijks zal buiten Amerika plaatsvinden. Dit betekent dus, dat een andere internationale arbeidsverdeling zal worden doorgevoerd. Bij de berekening van de invloed van een prijsverlaging op het exportsurplus van Amerika moet men met deze repercussies rekening houden, maar dit sluit niet uit, dat aldus toch uiteindelijk dit surplus wordt verminderd of opgeheven.

Maar tot welke prijs? Wanneer tot dan toe de ruilvoet was: 1 Amerikaans goed $x = 2$ Niet-Amerikaanse goederen y , wordt dit nu bijv. 1 Amerikaans goed $x \times 4$ Niet-Amerikaanse goederen y . Reëel gezien, dus uitgedrukt in productiemoeite of zo men wil in alternatieve productiemogelijkheden, zijn de kosten van goed y voor Niet-Amerika onveranderd gebleven, afgezien van genoemde repercussies via de arbeidsverdeling op de productiekosten. En deze laatste zullen in het algemeen niet zodanig zijn, dat zij de nieuwe ruilvoet kunnen motiveren.

Dit betekent, dat de goederenruil met Amerika voor Niet-Amerika nadeliger is geworden. Het verwerven van goederen door eerst andere goederen te vervaardigen en deze op de internationale markt tegen de begeerde goederen te ruilen, biedt niet meer de voordelen van voorheen. Bovendien wordt nog een groter deel van de productiecapaciteit indirect, dus via de internationale ruil, aangewend dan vroeger het geval was. Op die wijze gaan de reële voordelen, welke de internationale handel biedt, ten dele, mogelijk zelfs geheel en al, teloor. Wat baat het dan, indien aldus de betalingsbalans sluitend wordt gemaakt?

Dit houdt niet in, dat persé een politiek van het kunstmatig ongunstiger maken van de ruilvoet te veroordelen is. Maar dan moet men uitdrukkelijk voor- en nadelen afwegen, en het afnemen van de voordelen van de internationale handel dient daarbij zwaar te worden geteld.

Dat hierbij wel degelijk de mogelijkheid onder het oog moet worden gezien van een beperking van de goederenruil tussen Amerika en Niet-Amerika, volgt geheel uit de door ons behandelde oorzaak van de dollarschaarste. Het is in overeenstemming met de theorie van de internationale handel, dat als de relatieve verschillen in

¹⁾ Zie „E.-S.B.” van 15 October 1947, blz. 816.

productiekosten afnemen de internationale handel natuurlijkerwijs in omvang moet afnemen. Deze tendens is in de literatuur niet geheel onbekend. Zo heeft Robertson reeds hierop gewezen en onder meer als oorzaken ervan vermeld: de mechanisatie van nieuwe landen en het opraken van maagdelijke grond ¹⁾. Van de andere kant komt een onderzoek van de Volkenbond tot de conclusie, dat tot 1913 de verspreiding van de industrialisatie over de wereld de handelsbalansen van de oudere industriële landen niet zodanig heeft beïnvloed, dat hun economische ontwikkeling werd gestoord. De achteruitgang van de internationale handel na die periode zou aan andere factoren moeten worden geweten ²⁾.

Tinbergen neemt aan, dat de handelsbalans van Niet-Amerika wel door de industriële ontwikkeling van Amerika op lange termijn uit het evenwicht wordt gebracht. Voorzover dit het geval is, menen wij, dat de door hem voorgestelde oplossing ernstige nadelen heeft. De discrepantie uit hoofde van deze oorzaak, dient mede, en daar het hier een long run oplossing betreft, primair, door beperking van de internationale handel tussen Amerika en Niet-Amerika (welke nog niet bepalend is voor de totale wereldhandel) te worden opgeheven.

De oplossing, welke Tinbergen aan de hand doet, vertoont een sterke gelijkenis met de zo sterk veroordeelde methoden van dumping. Met name kan men hierbij denken aan de zgn. valutadumping. Ware het alleen zijn bedoeling het binnenlandse prijsniveau zodanig te veranderen, dat het, gegeven de wisselkoers, weer een juiste weergave is van de productiemoeite, dan zou in beginsel hiertegen geen bezwaar bestaan. Met deze beperkte doelstelling kan Tinbergen evenwel geen genoegen nemen, omdat, juist door de gewijzigde productiemoeite in Amerika, daardoor geen sluitende betalingsbalans verkregen zou worden. Zijn prijsdaling moet dus *meer* zijn dan een aanpassing aan natuurlijke verhoudingen: zij komt neer op een falsificatie van de ruilvoet, omdat de productiefactoren in Niet-Amerika, voorzover zij worden aangewend om er exportgoederen mee te vervaardigen, niet op grond van hun kostprijs worden gecalculleerd.

De oplossing, welke bestaat in een beperking van de handel tussen de twee economische blokken, moge rationeel zijn, aantrekkelijk is zij niet. Er is echter nog een andere weg. Deze bestaat hierin, dat de oorzaak van deze ontwikkeling wordt opgeheven. De voorsprong van Niet-Amerika in de productie van bepaalde goederen dient te worden gehandhaafd, in casu hersteld. Het is o.i. op deze wijze, dat het probleem van de dollarschaarste, voorzover het door Tinbergen aan de orde is gesteld, op een constructieve wijze kan worden opgelost. Daarvoor zal het nodig zijn, dat Niet-Amerika, dus ook Nederland, tracht zijn efficiency in de productie zo hoog mogelijk op te voeren. Naast de beschikking over een modern productieapparaat, is hiervoor een grondig geschoolde arbeidskracht vereist.

In ieder geval zien wij in grote lijn slechts twee alternatieven. Aanpassing aan de gewijzigde prijsverhoudingen, voorzover deze de reële kosten weergeven of beïnvloeding van de reële kostenverhoudingen. De door Tinbergen naar voren gebrachte mogelijkheid om de reële kostenverhoudingen te handhaven maar de ruilvoet daarvan kunstmatig te doen afwijken, komt ons minder gewenst voor.

Naschrift.

Ik vroeg in mijn artikel aandacht voor het partiële evenwicht in de betalingsbalans, zonder te willen suggereren, dat daarmee algemeen evenwicht verkregen zou worden. Daarom kunnen wij deze laatste kwestie m.i. laten rusten.

Nu interpreteert de heer Mutsaers mijn voorstel van prijsaanpassing-op-de-lange-duur als „kunstmatig on-

¹⁾ „The Future of International Trade” blz. 210 in „Essays in Monetary Theory”, 1940.

²⁾ „Industrialisation and Foreign Trade”, League of Nations, 1945.

gunstiger maken van de ruilvoet”, als een met dumping verwante actie. Dit is een misverstand. Uit de gaping in de betalingsbalans blijkt juist, dat ons prijsniveau niet met zijn evenwichtswaarde overeenstemt. Op die evenwichtswaarde wil ik het brengen. De internationale ruil zal dan zijn maximum rendement opleveren.

Er is trouwens op de lange duur geen andere keuze. We kunnen toch niet zeggen: dan laten we de betalingsbalans maar niet sluiten? Men zal er ons op de duur, en terecht, wel toe dwingen.

Het is echter a priori niet zeker, dat het evenwicht op deze wijze bereikbaar is. Als de elasticiteit van in- en uitvoer te laag is, zou er geen evenwichtstoestand bestaan of hij zou zeer moeilijk te realiseren zijn. Over deze vraag handelde mijn artikel. Mijn voorlopige indruk was, dat het met die elasticiteiten meevalt. Mijn verzoek was, daarover te discussiëren. Voorzover ik de heer Mutsaers heb begrepen, opponeert hij hierin niet.

's-Gravenhage.

J. T.

AANTEKENING.

DE NA-OORLOGSE EMISSIEBEDRIJVIGHEID IN ENGELAND.

Gedurende de oorlogsjaren heeft de activiteit van het bedrijfsleven op de publieke kapitaalmarkt in Engeland — zoals te begrijpen valt — slechts een zeer geringe omvang aangenomen. Het jaar 1946 en nog sterker het jaar 1947 gaven daarentegen een zeer aanzienlijke wederopleving te zien ¹⁾. Terwijl in 1945 in totaal nog slechts voor £ 20 miljoen werd geëmitteerd, bedroegen deze cijfers voor 1946 en 1947 respectievelijk £ 131 en £ 151 miljoen. Hiermede was, in absolute cijfers althans, weer ongeveer het vooroorlogse niveau bereikt (1930: £ 171 miljoen, 1938: £ 118 miljoen).

Onderstaande tabel geeft de totale emissiecijfers ²⁾ weer over twee vooroorlogse en drie na-oorlogse jaren, verdeeld naar bestemming en groepen emittenten (evenals de verdere gegevens ontleend aan „Midland Bank Review” van Februari 1948):

Geographische verdeling der totale emissies.
(in miljoenen ponden)

	1938	1939	1945	1946	1947
Engeland:					
Overheidslichamen	27,6	12,1	—	—	5,0
Ondernemingen:					
Productie	48,3	19,0	13,1	73,5	82,3
Handel en transport	11,5	10,8	3,1	26,9	25,5
Financiële instellingen	5,4	1,5	0,8	11,3	4,8
92,7	43,3	17,0	111,7	117,6	
In pCt van de totale emissies	78,5	65,4	82,9	85,4	77,8
Britse overzeese gebiedsdelen:					
Overheidslichamen	10,1	12,6	—	—	8,9
Ondernemingen ..	11,2	5,7	2,5	16,8	21,6
21,3	18,3	2,5	16,8	30,5	
In pCt van de totale emissies	18,0	27,6	12,1	12,9	20,2
Andere landen ¹⁾ ..	4,1	4,7	1,0	2,3	3,0
In pCt van de totale emissies	3,5	7,0	5,0	1,7	2,0
Totaal buiten Engeland	25,4	23,0	3,5	19,1	33,5
In pCt van de totale emissies	21,5	34,6	17,1	14,6	22,2
Totaal emissies	118,1	66,3	20,5	130,8	151,1

¹⁾ Uitsluitend emissies door ondernemingen.

Dit overzicht geeft een duidelijk beeld van de hervatting van de activiteit op de publieke kapitaalmarkt na de oorlog. Hierbij aangetekend zij nog, dat de belangrijke uitbreiding van de emissies in 1947 voor de Britse overzeese

¹⁾ Vgl. voor de analoge ontwikkeling in Nederland: „De publieke kapitaalmarkt in 1947” door D. C. Renooij in „E.-S.B.” van 4 Februari 1948.

²⁾ De emissiestatistiek is gebaseerd op de emissiekoersen; niet inbegrepen zijn leningen van de Britse Regering, aandelen uitgegeven aan inbrengers, uitdelingen bij kapitalisatie van reserves en onverdeelde winsten, conversies en reeds uitgegeven effecten, welke op de Beurs worden geïntroduceerd.

gebiedsdelen voor practisch £ 9 miljoen is toe te schrijven aan een emissie door de Regering van Zuid-Rhodesië.

Evenals in 1946 waren in 1947 de emissies van ondernemingen, die voornamelijk in het buitenland werkzaam zijn, grotendeels afkomstig van mijnbouwondernemingen en in hoofdzaak bestemd voor de ontwikkeling van de Britse delen van Afrika. Bovendien werd een groot bedrag aangetrokken voor de overzeese financiële ontwikkeling. Wat Engeland zelf betreft, de £ 5 miljoen onder het hoofd „overheidslichamen” heeft betrekking op een aandelen-uitgifte door de „North of Scotland Hydro-Electric Board”.

De ondernemingen, die afgelopen jaar nieuw kapitaal hebben aangetrokken, beslaan een groot terrein van economische activiteit. De grootste bedragen werden aange- trokken door de zware industrie (alleen al £ 15 miljoen aandelenkapitaal door de „Steel Company of Wales”). In onderstaand staatje zijn de totale emissiecijfers gespecificeerd naar groepen emittenten:

Verdeling der emissies over groepen emittenten.
(in miljoenen ponden).

	1938	1939	1945	1946	1947
Overheidslichamen ..	37,3	24,7	—	—	13,0
Openbare nutsbedrijven	22,1	18,0	1,6	5,1	7,1
Financiële instellingen	6,2	1,7	0,8	12,3	10,7
Onroerend goed	5,4	0,5	2,6	11,8	5,5
Mijnbouw	5,9	3,4	2,2	14,9	13,3
Olie	4,9	4,5	1,0	2,3	2,6
Zware industrie, incl. machinebouw	11,0	4,8	3,9	14,1	33,8
Andere ondernemingen	24,9	8,6	8,3	70,2	64,2
Totaal voor onderne- mingen	80,4	41,6	20,4	130,8	137,2

Tenslotte volgt nog een analyserend overzicht wat betreft de aard der emissies, dus verdeeld naar vreemd kapitaal — in hoofdzaak „mortgage debentures” — enerzijds en eigen kapitaal anderzijds. Uit dit staatje blijkt, dat de na-oorlogse emissies voor een groot gedeelte uit aandelen bestonden. Deze verhouding zou voor 1947 nog treffender zijn geweest dan voor 1946, ware het niet, dat de vorengenoemde grote emissie van de „Steel Company of Wales” een schuld karakter had.

Aard der emissies van de ondernemingen¹⁾.

	Obligaties		Aandelen		Totaal × £ 1 miljoen
	× £ 1 miljoen	pCt	× £ 1 miljoen	pCt	
1938	33,6	45,2	40,7	54,8	74,4
1939	15,2	49,2	15,7	50,8	30,9
gem. 1940—45	8,4	21,1	31,6	78,9	40,0
1946	20,1	15,7	108,3	84,3	128,4
1947	32,3	24,1	101,6	75,9	133,8

¹⁾ Exclusief spoorwegen en gas- en waterleidingmaatschappijen.

INTERNATIONALE NOTITIES.

DE HONGAARSE HERSTELBETALINGEN.

De door Hongarije te verrichten herstelbetalingen werden, aldus de „Neue Zürcher Zeitung” van 26 Februari jl., in Januari 1945 vastgesteld op een totaalbedrag van \$ 200 mln. Op de verplichtingen uit dezen hoofde zijn inmiddels met toestemming van de Russische autoriteiten enkele correcties aangebracht:

1. Begin 1946 werd de termijn der betalingen van 6 tot 8 jaar verlengd.

2. Medio 1946 stemde de Sovjet-Unie, ter vergemakkelijking van de Hongaarse valutastabilisatie, toe in een progressieve verdeling der herstelbetalingen.

3. Kort geleden stond de Sovjet-Unie toe om het grootste deel der verplichte graanleveranties (60.000 ton), gezien de slechte oogst in 1947, pas uit de oogst van 1948 te voldoen.

4. Tenslotte is in Februari jl. een prijsverhoging voor verschillende te leveren goederen toegestaan. Aldus worden, aangezien aan het totaalbedrag van \$ 200 mln wordt vastgehouden, de door Hongarije te leveren hoeveelheden

goederen verminderd. De vermindering komt neer op een bedrag van \$ 17,2 mln, d.i. ruim 12 pCt van het nog te presteren bedrag ad \$ 140 mln. Een verdere verzachting van Hongarije's verplichtingen vormt het feit, dat voortaan aflevering der goederen mag plaatsvinden in Hongaarse-Donauhavens; dit zal nogmaals \$ 3 à 3,5 mln. besparen.

De cijfers van de nieuwe Hongaarse begroting geven inmiddels een indruk van de last, die de herstelbetalingen op de nationale economie leggen:

Internationale verplichtingen van Hongarije.

	1946/'47	1947/'48
	(in miljoenen forint)	
Herstelbetalingen industrie	662,5	900,0
„ „ landbouw	125,0	188,0
Bezettingskosten	132,3	101,0
Geallieerde Contrôleraad	30,0	10,0
Overige verplichtingen	17,7	142,1
Totaal	967,5	1.341,1

Het bedrag van 1.341,1 mln forint komt overeen met ca \$ 115 mln. De totale cijfers tonen een stijging van ca 38 pCt; vergeleken met het vorige begrotingsjaar zijn echter de totale staatsuitgaven bijna verdubbeld, zodat het aandeel der internationale verplichtingen van 24 tot 18 pCt is gedaald. Op te merken valt, dat van het bedrag van 900 mln forint aan industriële herstellereveranties 570 mln forint bestemd is voor de Sovjet-Unie, 260 mln forint voor Joegoslavië en 70 mln forint voor Tsjechoslo- wakije.

DE WONINGBOUW IN DENEMARKEN.

In het dezer dagen verschenen nummer van de reeks „Economic Conditions in Denmark”, uitgegeven door het Kopenhaagse Instituut voor Economie en Geschiedenis, komt het volgende overzicht voor betreffende de Deense woningbouw:

Aantal woningen in Denemarken.

	Begonnen	Voltooid	In aanbouw (aan het einde van elk kwart.)
1945			
Eerste kwartaal	1.674	1.930	9.996
Tweede „	1.526	2.636	8.886
Derde „	1.843	1.743	8.986
Vierde „	2.430	2.103	9.313
1946			
Eerste kwartaal	2.928	2.777	9.864
Tweede „	6.129	1.769	14.224
Derde „ ¹⁾	4.901 (4.577)	1.944 (1.859)	17.181 (16.942)
Vierde „	3.509	2.179	18.511
1947			
Eerste kwartaal	1.254	1.673	18.092
Tweede „	7.765	1.793	24.064
Derde „	6.402	2.972	27.494

¹⁾ Van dit kwartaal af zijn, door technische wijziging in de statistiek, de cijfers niet direct vergelijkbaar met de vorige. Tussen haakjes staat het cijfer volgens de oude opstelling.

In het tweede en derde kwartaal van 1946, aldus het Instituut, werd een zeer groot aantal objecten ter hand genomen. Een versnippering van arbeidskrachten was het gevolg, zodat, mede door de strenge winter 1946/'47, de gemiddelde bouwtijd per woning toenam; in de eerste helft van 1947 werden nauwelijks 3.500 woningen voltooid. Teneinde de afbouw der begonnen woningen te bespoedigen, staakte de Regering in Juli 1947 de uitgifte van materiaal-toewijzingen, terwijl vervolgens het verrichten van reparatiewerk aan speciale vergunning der lokale autoriteiten werd onderworpen. Het resultaat van deze maatregelen zal in de cijfers voor de tweede helft van 1947 tot uiting moeten komen; enige aanwijzing voor succes, aldus het Instituut, geeft reeds het aantal voltooide woningen (bijna 3.000) in het derde kwartaal van het afgelopen jaar.

BERICHT.

Aan de leden van het Nederlandsch Economisch Instituut en aan de abonné's van ons weekblad wordt beleefd verzocht om — voorzover zij dit niet reeds deden — de contributie voor het jaar 1948, ten bedrage van f 30 voor het binnenland en f 33 voor het buitenland, resp. het abonnementsgeld voor het jaar 1948, ten bedrage van f 26 voor het binnenland en f 28 voor het buitenland (of wel, voor abonnementen, gecombineerd met het „Economisch-Statistisch Kwartaalbericht”, f 31 en f 33) vóór 15 Maart a.s. te voldoen op girorekening no. 8408 of op onze rekening bij de heren R. Mees en Zonen, alhier. Leden en abonné's in België-Luxemburg wordt beleefd verzocht de tegenwaarde in francs van het verschuldigde bedrag te storten bij de Banque de Commerce te Brussel. Na genoemde datum zullen wij over het betreffende bedrag, verhoogd met incassokosten, per kwitantie disponeren.

ONTVANGEN BOEKEN EN BROCHURES.

BOEKEN.

- Coöperatie in Zweden* door Dr H. J. Frietema. Uitgave Nationale Coöperatieve Raad, 's-Gravenhage 1947, 80 blz. + bijlagen, f 1.
- Nederland werkt!* door F. W. Michels. Uitgeverij Vrij Nederland, Amsterdam z.j., 144 blz., geb. f 7.50.
- Oorlogsschade en recht.* Een onderzoek naar de rechtsgronden voor vergoeding van oorlogsschade door A. Schoenmakers en J. Ch. A. Merx. Uitg. Centrale Bond van Plaatselijke Verenigingen van Oorlogsgetroffenen. Roosendaal 1947, 80 blz.
- Verre Oosten.* Overdruk uit „Economische Voorlichting”, 1 Mei—1 September 1947. Uitg. C. Blommendaal N.V., 's-Gravenhage 1947, 183 blz. + bijlagen.
- De toekomst van Nederlands industriële ontwikkeling,* proefschrift door Dr G. A. Kohnstamm. N.V. Boeken Kunst drukkerij v/h Mouton & Co., 's-Gravenhage 1948, 144 blz., ingen. f 3.50.
- Canada.* Verzameling van overdrukken uit het dagblad „Economische Voorlichting”, 1 Mei—1 November 1947. Uitgegeven voor de Stichting Economische Publicaties door C. Blommendaal N.V., 's-Gravenhage 1947, 75 blz. + bijlagen.
- Groot-Brittannië en Ierland.* Overdrukken uit het dagblad „Economische Voorlichting”, 1 Mei—1 October 1947. Uitgegeven voor de Stichting Economische Publicaties door C. Blommendaal N.V., 's-Gravenhage 1947, 76 blz. + bijlagen.
- Nationaal landbouwbeleid* door Drs Th. J. Platenburg. Uitgave van de Katholieke Nederlandse Boeren- en Tuindersbond, 's-Gravenhage 1947. 400 blz.

RECTIFICATIE.

- Vers une économie proportionnelle* door Eugène Schueller, Uitg. Recueil Sirey, Parijs 1947, 221 blz.
- Practische psychologie,* Deel I. Algemene psychologie, door Drs J. Slikboer, 2e druk, H. E. Stenfert Kroese's Uitg.-Mij. N.V., Leiden 1947, 308 blz. + bijlagen. f 10 gebonden, f 8,25 ingenaaid. Verschijnt in twee delen, niet afzonderlijk verkrijgbaar.

BROCHURES.

- Wendingen in de economische geschiedenis.* Rede uitgesproken bij de aanvaarding van het ambt van hoogleraar aan de Universiteit van Amsterdam door Dr I. J. Brugmans. J. B. Wolters' Uitgeversmij. N.V., Groningen—Batavia 1947, 27-blz., f 0.90.
- Plichten en rechten in een vrijere economie* door Ir H. I. Keus. Nederlandse Vereniging voor vrijhandel, 1947, 20 blz.
- Belastingherziening* 1947. Overdruk uit de losbladige F.E.D.-uitgave. 1947, 123 blz.

De betekenis van de steekproef voor het economisch-statistisch onderzoek door P. de Wolff. Rede uitgesproken bij de aanvaarding van het ambt van lector in de statistiek aan de Universiteit te Amsterdam op Vrijdag 31 October 1947. N. Samsom N.V., Alphen aan de Rijn 1947, 30 blz., f 1.25.

Nederland en Indonesië. Publicatie van de Nederlandse Stichting voor Statistiek. H. E. Stenfert Kroese's Uitg. Mij. N.V., Leiden 1947, 31 blz., ingen. f 3.

Enkele opmerkingen over de verdeling der arbeidsinkomens door J. Tinbergen. Mededelingen der Koninklijke Nederlandsche Akademie van Wetenschappen, afd. letterkunde. Nieuwe Reeks, deel 10, No. 8. N.V. Noord-Hollandsche Uitgevers Maatschappij, Amsterdam 1947, 15 blz., ingen. f 0.80.

GELD- EN KAPITAALMARKT.

De geldmarkt heeft in de laatste week van Februari bepaalde tekenen van krapheid te zien gegeven. De callgeldrente steeg in het midden der week tot 1 pCt, terwijl ook de discontonoteringen iets aantrokken. Mei- en Juni-papier noteerden $17\frac{1}{16}$ pCt, het iets minder ruim aanwezige Julipapier was tegen $1\frac{3}{8}$ pCt gevraagd, terwijl alle langere termijnen veelszins nominaal 1 pCt noteerden. De oorzaken van deze krapte zijn niet gemakkelijk aan te geven. Vermoedelijk hebben de banken in Februari vrij grote posten jaarpapier van de Agent afgenomen, om het „vacuum” in hun portefeuilles voor het volgende jaar op te vullen. Bovendien werd voor levensverzekeringmaatschappijen en pensioenfondsen per 1 Maart 1948 de waarschijnlijk laatste inschrijvingsmogelijkheid op $3\frac{1}{2}$ pCt schatkistbiljetten geopend, waarbij ook nog geblokkeerd geld voor deze instellingen een bestemming kan vinden. Voor vrij grote bedragen is hiervan gebruik gemaakt. Verder schijnt onze betalingsbalans in de laatste tijd weer zeer grote tekorten te vertonen (de in- en uitvoercijfers over Januari wijzen daar ook op), hetgeen uiteraard een sterk verkrappend effect op de geldmarkt heeft, dat niet ten volle door overheidsinstellingen werd gecompenseerd, omdat de banken, zoals aangegeven, een vrij sterke vraag naar jaarpapier hebben uitgeoefend. Het is niet uitgesloten, dat de rentebetalingen en lossingen op de 3— $3\frac{1}{2}$ pCt Staatslening 1938 ten bedrage van ruim f 60 miljoen per 1 Maart a.s. een zekere verruiming teweeg brengen, temeer omdat in Maart weer vrij grote bedragen aan schatkistpapier komen te vervallen.

De Nederlandsche Bank moest ook in de afgelopen verslagweek weer een deel van haar goudvoorraad afstaan. Het ging hier om een bedrag van f 27 miljoen ter voorziening in de lopende dollarbehoefden. In de officiële toelichting werd vermeld, dat het hier betrof de omzetting in dollars van een deel van het destijds uit Duitsland terugontvangen goud. Dit laatste behoort dus blijkbaar niet tot het van officiële zijde gelanceerde begrip „minimum goudvoorraad”, want anders zou een dergelijke motivering weinig zin hebben. Het zou wel interessant zijn om te weten, hoe een dergelijk minimum is berekend en wat de eigenlijke zin er van is.

Onder de huidige omstandigheden kan aan het goud moeilijk meer betekenis worden toegekend dan die van een uiterst liquide internationaal begeerd actief, doch het levert geen inkomsten op. Dit laatste in tegenstelling tot Amerikaanse fondsen, waarbij bedacht moet worden, dat de dollar als internationaal betaalmiddel voor het goud niet onder doet.

De aandelenmarkt vertoonde in de afgelopen week een reactie, welke veelszins als een technische correctie op voorgaande koersstijgingen wordt aangemerkt. Op de laatste beursdag van de afgelopen week trad enig herstel in, doch per saldo waren de koersen over het algemeen lager dan aan het einde der voorgaande week.

De staatsfondsenmarkt gaf gedurende de laatste week weinig veranderingen te zien. De 3—3½ pCt Staatslening 1947 noteert reeds geruime tijd omstreeks 98½, terwijl de 3—3½ pCt Staatslening 1938 de paristand handhaaft, ondanks het feit, dat deze lening per 1 Maart a.s. 3½ pCt rente gaat dragen. Men houdt dus sterk rekening met de conversiemogelijkheid, waartoe de aanneming in de Tweede Kamer van het wetsontwerp, dat een dergelijke conversie, mogelijk maakt, alle aanleiding geeft.

	20 Febr. 1948	27 Febr. 1948
A.K.U.	190½	187½
v. Berkel's Patent	126	127½ GB
Lever Bros. Unilever C.v.A.	320 GB	315
Philips G.b.v.A.	407½	385
Koninklijke Petroleum	364	357
H.A.L.	225	215½
N.S.U.	192	190½
H.V.A.	260 GB	268½
Deli Mij. C.v.A.	203½	222½
Amsterdam Rubber	181	191

STATISTIEKEN.

DE NEDERLANDSCHE BANK.
(Voornaamste posten in duizenden guldens).

Data	Munt en muntmateriaal	Papier op het buitenland	Tegoed bij corresp. in het buitenland en buitenlandse betaalmiddelen	Wissels, prom. enz. en open marktpapier	Beleningen
30 Dec. '46	700.876	4.434.786	100.816	103	153.109
19 Jan. '48	584.220	171.578	94.213	2.005	150.304
26 " '48	584.254	138.706	195.943	2.005	150.663
2 Febr. '48	583.958	232.537	139.961	2.005	148.810
9 " '48	584.022	246.137	114.698	2.000	150.114
16 " '48	580.885	255.166	102.100	2.000	152.524
23 " '48	554.204	272.552	121.576	2.000	158.994
1 Mrt '48	554.269	276.907	102.967	—	178.510

Data	Bankbiljetten in omloop	Saldi in rekening-courant			
		's Rijks Schatkist	Geblokkeerde saldi van banken	Geblokkeerde saldi van anderen	Vrije saldi
30 Dec. '46	2.744.151	1.099.855	90.071	43.706	590.158
19 Jan. '48	2.915.131	821.129	92.984	35.736	484.145
26 " '48	2.911.251	856.524	101.714	35.806	508.673
2 Febr. '48	2.953.413	909.063	70.084	39.930	475.005
9 " '48	2.921.575	946.746	73.679	35.757	462.176
16 " '48	2.900.739	992.899	42.372	28.993	476.015
23 " '48	2.896.639	1.013.627	44.478	35.785	464.375
1 Mrt '48	2.959.043	974.150	64.501	29.928	487.737

BANK VAN ENGELAND.
(Voornaamste posten in miljoenen ponden).

Data	Metaalvoorraad	Govt. debts and Govt. securities	Fiduciary issue	Biljetten in circulatie	Biljetten in Banking Dept.	Deposits		
						Other securities	Total	Public deposits
25 Dec. '46	0,2	1.449,1	1.450	1.428,2	22,1	346,5	10,3	278,9
11 Febr. '48	0,2	1.349,2	1.350	1.247,0	103,2	395,4	17,3	285,8
18 Febr. '48	0,2	1.349,2	1.350	1.235,2	115,0	401,5	11,7	296,3
25 Febr. '48	0,2	1.349,2	1.350	1.231,6	118,6	396,0	12,1	290,6

Data	Gouden en zilveren munten	Govt. securities	Other securities		Deposits		
			Disc. and advances	Securities	Total	Public deposits	Banken
25 Dec. '46	1,3	311,8	13,6	15,8	346,5	10,3	278,9
11 Febr. '48	0,2	276,0	10,6	23,8	395,4	17,3	285,8
18 Febr. '48	0,2	270,6	11,9	22,1	401,5	11,7	296,3
25 Febr. '48	0,2	263,3	11,3	21,0	396,0	12,1	290,6

DE NEDERLANDSCHE BANK.
Verkorte balans op 1 Maart 1948.

Activa.	
Wissels, promessen en schuldbrieven in disconto	f 178.509.995,98 ¹⁾
Wissels, schatkistpapier en schuldbrieven, door de Bank gekocht (art. II, 1e lid. sub 3 van de Bankwet 1937 jº art. 4 van het Koninklijk besluit van 1 October 1945, Staatsblad No. F 204)	—
Schatkistpapier, door de Bank overgenomen van de Staat der Nederlanden ingevolge overeenkomst van 26 Februari 1947	2.000.000.000,—
Beleningen: (incl. voorschotten in rekening-courant op onderpand)	f 157.834.359,08 ²⁾
Op effecten, enz.	f 177.584.252,38 ¹⁾
Op goederen en celen	f 925.743,60
Voorschotten aan het Rijk (art. 16 van de Bankwet 1937)	—
Boekvordering op de Staat der Nederlanden ingevolge overeenkomst van 26 Februari 1947	1.500.000.000,—
Munt en muntmateriaal: Gouden munt en gouden muntmateriaal	f 551.352.462,03
Zilveren munt, enz.	f 2.916.792,76
Papier op het buitenland	f 276.906.900,—
Tegoed bij correspondenten in het buitenland	f 97.906.707,62
Buitenlandse betaalmiddelen	f 5.060.622,90
Belegging van kapitaal, reserves en pensioenfonds	f 81.215.649,91
Gebouwen en inventaris	f 3.500.000,—
Diverse rekeningen	f 152.812.459,20
	f 4.850.181.590,40

Passiva.	
Kapitaal	f 20.000.000,—
Reservefonds	f 12.452.579,46
Bijzondere reserves	f 32.247.868,69
Pensioenfonds	f 16.964.731,40
Bankbiljetten in omloop (oude uitgiften)	f 124.388.885,—
Bankbiljetten in omloop (nieuwe uitgifte)	f 2.959.043.495,—
Bankassigaties in omloop	f 588.462,48
Rekening-courant saldo's: 's Rijks Schatkist	f 974.149.522,89
Geblokkeerde saldo's van banken	f 34.501.026,54
Geblokkeerde saldo's van anderen	f 29.927.903,16
Vrije saldo's	f 487.736.811,50
Diverse rekeningen	f 158.180.304,28
	f 4.850.181.590,40

¹⁾ Waarvan schatkistpapier rechtstreeks door de Bank in disconto genomen ..... f —
²⁾ Waarvan aan Nederlands-Indie (Wet van 15 Maart 1933, Staatsblad no. 99) .., 39.529.875,—
 Circulatie der door de Bank namens de Staat in het verkeer gebrachte muntbiljetten 151.083.288,50

ZWEEDSE RIJKS BANK.
(Voornaamste posten in miljoenen kronen).

Data	Metaal		Staatsfondsen		Saldi buitenland	Fondsen ter beschikking der staats-schuld	Promessen staats-schuld
	Goud	Overwaarde goud	Eigen	Vreemd			
31 Dec. 1946	839	532	1.544	504	284	94	182
7 Febr. 1948	229	145	2.554	438	149	—	182
14 Febr. 1948	228	145	2.559	443	119	—	182
23 Febr. 1948	223	141	2.620	432	133	—	182

Data	Biljetten in circulatie	Deposito's					Regularisatie-rekening
		Direct opvraagbaar			45 dagen	Buitenlandse banken	
		Total	Staat	Banken			
31 Dec. 1946	2.877	875	706	94	230	174	7
7 Febr. 1948	2.611	898	673	150	68	207	4
14 Febr. 1948	2.589	907	665	223	68	202	4
23 Febr. 1948	2.562	1.009	653	252	68	189	4

NATIONALE BANK VAN BELGIË.
(Voornaamste posten in miljoenen francs).

Data	Totaal van de goudvoorraad ¹⁾	Buitenlandse deviezen	Papier op België	Voorschotten op overheidsfondsen	Deel- en pasmunt	Vorderingen op de Staat
26 Dec. 1946	32.226	5.648	4.953	214	698	49.158
15 Jan. 1948	25.688	12.848	7.698	836	752	51.927
22 " 1948	25.727	13.211	7.004	675	775	51.992
29 " 1948	25.980	13.307	7.084	799	793	52.562
5 Febr. 1948	25.980	12.689	8.159	804	721	52.577
12 " 1948	25.546	12.807	8.018	605	732	52.626
19 " 1948	25.643	12.938	7.029	558	727	52.526

Data	Overheidsfondsen	Totaal activa ²⁾	Bankbiljetten in omloop	Rekening-courant saldi		Besluitwet van 6 Oct. '44 ³⁾
				van de Schatkist	van anderen	
26 Dec. 1946	637	159.377	72.165	1	4.482	614
15 Jan. 1948	637	167.368	79.813	5	5.552	500
22 " 1948	637	167.064	79.442	6	5.738	500
29 " 1948	637	168.047	79.736	6	6.397	499
5 Febr. 1948	637	168.477	80.790	6	5.772	499
12 " 1948	637	167.887	80.160	4	5.805	498
19 " 1948	637	167.092	79.243	4	5.825	497

- ¹⁾ Waarvan 10.493 miljoen francs onbeschikbaar goudsaldo na herwaardering van de goudvoorraad (Besluitwet no. 5 van 1-5-1944).
- ²⁾ Waaronder begrepen de post „Emissiebank te Brussel”, ten bedrage van 64.597 miljoen francs.
- ³⁾ Deze post omvat: oude biljetten over te boeken op tijdelijk onbeschikbare of geblokkeerde rekeningen en niet aangegeven oude biljetten.

BANK VAN FRANKRIJK.
(Voornaamste posten in miljoenen francs).

Data	Metaalvoorraad	Disconto's en voorschotten	Voorschotten aan de Staat		
			Vaste	Schatkist	Bezettingskosten Duitsland
26 Dec. 1946	94.817	418.302	59.449	67.900	426.000
8 Jan. 1948	55.173	202.647	125.042	140.700	426.000
15 Jan. 1948	55.173	197.725	125.042	136.100	426.000
22 Jan. 1948	55.173	205.657	125.042	120.700	426.000

Data	Bankbiljetten in circulatie	Deposito's		
		Totaal	Staat	Diversen
26 Dec. 1946	721.865	63.458	765	62.693
8 Jan. 1948	914.946	81.499	766	79.249
15 Jan. 1948	901.916	81.876	742	79.608
22 Jan. 1948	891.546	83.620	771	81.537

INLEGGINGEN EN TERUGBETALINGEN OP PARTICULIERE SPAARBOEKJES BIJ DE ALGEMEENE SPAAR- EN LIJFRENTEKAS IN BELGIË ¹⁾.
(in duizenden francs)

Tijdvak	Inleggingen	Terugbetalingen	Saldo	Tegoe- der inleggers aan het einde van het tijdvak ²⁾
1938	3.331.391	3.496.925	- 165.534	12.670.559
1946	5.213.361	3.828.538	- 1.384.823	19.823.453
1947 Januari ³⁾	621.541	263.882	357.659	21.035.112 ⁴⁾
Februari	878.350	425.706	452.644	21.487.756
Maart	673.360	387.866	285.494	21.773.250
April	561.287	423.335	137.952	21.911.202
Mei	435.347	307.832	37.515	21.948.717
Juni	511.311	455.638	55.673	22.004.390
Juli	598.445	480.587	117.858	22.122.248
Augustus	545.504	386.402	159.102	22.281.350
September	580.403	365.898	214.505	22.495.855
October	647.343	389.953	257.390	22.753.245
November	556.266	341.954	214.312	22.967.557
December	658.173	548.051	110.122	23.077.679
Totaal 1947	7.267.330 ⁵⁾	4.867.104	2.400.226	

- ¹⁾ Bron: „Studiën van de Algemeene Spaar- en Lijfrentekas”.
- ²⁾ Op het einde van het jaar inclusief gekapitaliseerde interest van het dienstjaar.
- ³⁾ Van Januari 1947 af voorlopige cijfers.
- ⁴⁾ Van Januari af inclusief inkoop van obligatiën van de Muntsaneringslening af fr.854.000.000.
- ⁵⁾ Exclusief inkoop van obligatiën van de muntsaneringslening.

FEDERAL RESERVE BANKS.
(Voornaamste posten in miljoenen dollars).

Data	Metaalvoorraad		Other cash	U.S. Govt securities
	Totaal	Goudcertificaten		
31 Dec. 1946	18.381	17.587	268	23.350
5 Febr. 1948	21.700	21.008	372	20.523
13 " 1948	21.699	21.008	352	20.817
19 " 1948	21.719	21.036	368	20.943

Data	F.R.-biljetten in circulatie	Deposito's		
		Totaal	Govt	Member-banks
31 Dec. 1946	24.945	17.353	393	16.139
5 Febr. 1948	24.148	18.675	616	17.084
13 " 1948	24.184	19.168	1.187	17.037
19 " 1948	24.070	19.374	1.725	16.750

NATIONALE BANK VAN ZWITSERLAND.
(Voornaamste posten in miljoenen francs)

Data	Metaalvoorraad	Buitl. wissels	Disconto's en voorschotten	Effecten	Biljetten in omloop	Andere crediten
31 Dec. 1946	4.949,9	158,0	238,7	52,7	4.090,7	1.113,7
7 Febr. 1948	5.603,4	135,0	213,5	48,5	4.071,1	1.267,4
14 Febr. 1948	5.605,9	132,8	192,0	48,5	4.027,3	1.295,2
23 Febr. 1948	5.603,6	122,2	174,6	48,5	4.024,2	1.254,8

STAND VAN 's RIJKS KAS.

Vorderingen	14 Febr. 1948	7 Febr. 1948
Saldo van 's Rijks Schatkist bij De Nederl. Bank N.V.	f 955.781.315,66	f 932.551.563,97
Saldo van 's Rijks Schatkist bij de Bank voor Neder- sache Gemeenten	" 310.121,55	" 656.271,—
Kasvorderingen wegens creditverstreking aan het buitenland	—	—
Daggeldlening tegen onderpand	—	—
Saldo der postrekeningen van Rijkscomptabelen	" 386.724.772,48	" 372.882.478,45
Voorschotten op ult. Jan. '48 resp. Dec. '47 a. d. gemeenten wegens aan haar uit te keren belastingen	" 52.037.202,28	" 64.807.906,15
Vorderingen in rekening-courant op: Nederlands-Indië	" 716.952.460,61	" 716.019.325,23
Suriname	" 30.951.696,68	" 30.948.031,19
Curacao	" 7.265.117,10	" 2.712.664,01
Het Algemeen Burgerlijk Pensioenfonds	" 11.657.465,—	—
Het staatsbedrijf der P., T. en T.	—	—
Andere staatsbedrijven en instellingen	" 214.343.555,82	" 218.054.485,50

Verplichtingen	14 Febr. 1948	7 Febr. 1948
Voorschot, door De Nederl. Bank N.V. verstrekt	—	—
Voorschot, door De Nederlandsche Bank N.V. in rekening-courant verstrekt	—	—
Schuld aan de Bank voor Nederlandsche Gemeenten	—	—
Schatkistbiljetten in omloop	f 1371.704.600,—	f 1367.704.600,—
Schatkistpromessen bij De Nederlandsche Bank N.V. in- gevolge overeenkomst van 26 Februari 1947	" 2.000.000.000,—	" 2.000.000.000,—
Schatkistpromessen in omloop (rechtstreeks bij de Nederl. Bank N.V. is geplaatst nihil)	—	—
f 6.814 m/m w.o. garantie Bretton Woods f 785 mill.	" 6029.000.000,—	" 5995.400.000,—
Daggeldleningen	—	—
Muntbiljetten in omloop	" 149.194.753,50	" 150.005.445,—
Schuld op ult. Jan. '48 resp. Dec. 1947 aan de gemeenten wegens aan haar uit te keren belastingen	—	—
Schuld in rek.-courant aan: Nederlands-Indië	—	—
Suriname	—	—
Curacao	—	—
Het Algemeen Burgerlijk Pensioenfonds	" 11.657.465,—	" 21.394.195,09
Het staatsbedrijf der P., T. en T.	" 494.121.904,55	" 497.086.514,17
Andere staatsbedrijven	" 5.701.238,99	" 5.701.238,99
Schuld aan diverse instellingen in rekening met 's Rijks Schatkist	" 2973.307.323,33	" 2930.307.474,70

OVERZICHT DER LAATSTE VIER VERKORTE BALANSEN VAN DE NEDERLANDSCHE BANK.
(in miljoenen gulden).

Actief data	9-2-'48	16-2-'48	23-2-'48	1-3-'48	Passief data	9-2-'48	16-2-'48	23-2-'48	1-3-'48
Wissels, promessen en schuldbrieven in disconto	2,0 ¹⁾	2,0 ¹⁾	2,0 ¹⁾	— ¹⁾	Kapitaal	20,0	20,0	20,0	20,0
Wissels, schatkistpapier en schuldbrieven door de Bank gekocht	—	—	—	—	Reservefonds	12,4	12,5	12,5	12,5
Schatkistpapier, door de Bank overgenomen van de Staat der Nederlanden ingevolge overeenkomst van 26 Februari 1947	2.000,0	2.000,0	2.000,0	2.000,0	Bijzondere reserves	32,2	32,2	32,2	32,3
Beleningen	150,1 ¹⁾	152,5 ¹⁾	159,0 ¹⁾	178,5 ¹⁾	Pensioenfonds	16,8	16,8	16,9	17,0
Voorschotten aan het Rijk	—	—	—	—	Bankbiljetten in omloop (oude uitgiften)	124,7	124,6	124,5	124,4
Boekvoordering op de Staat der Nederlanden ingevolge overeenkomst van 26 Februari 1947	1.500,0	1.500,0	1.500,0	1.500,0	Bankbiljetten in omloop (nieuwe uitgifte)	2.921,6	2.900,7	2.896,6	2.959,0
Munt en muntmateriaal:					Bankassigaties in omloop	0,3	0,1	0,2	0,6
Gouden munt en gouden muntmateriaal	581,3	578,1	551,4	551,4	Rekening-courant saldo's:				
Zilveren munt, enz.	2,8	2,8	2,8	2,9	's Rijks Schatkist	946,7	992,9	1.013,6	974,1
Papier op het buitenland	246,1	255,2	272,6	276,9	Geblokkeerde saldo's van banken	73,7	42,4	44,5	64,5
Tegood bij correspondenten in het buitenland	109,8	97,1	116,5	97,9	Geblokkeerde saldo's van anderen	35,8	29,0	35,8	29,9
Buitenl. betaalmiddelen	4,9	5,0	5,1	5,1	Vrije saldo's	462,2	476,0	464,4	487,7
Belegging van kapitaal, reserves en pensioenfonds	81,3	81,3	81,3	81,2	Diverse rekeningen	146,4	150,4	158,5	158,2
Gebouwen en inventaris	3,5	3,5	3,5	3,5					
Diverse rekeningen	111,0	120,1	125,5	152,8					
	4.792,8	4.797,6	4.819,7	4.850,2		4.792,8	4.797,6	4.819,6	4.850,2
¹⁾ Waarvan schatkistpapier rechtstreeks door de Bank in disconto genomen	¹⁾ —	¹⁾ —	¹⁾ —	¹⁾ —	Circulatie der door de Bank namens de Staat in het verkeer gebrachte muntbiljetten	151,2	150,5	149,6	151,1
²⁾ Waarvan aan Ned.-Indië (Wet van 15-3-'33 Staatsblad no. 99)	²⁾ 39,5	²⁾ 39,5	²⁾ 39,5	²⁾ 39,5					

INDEXCIJFERS VAN GROOTHANDELSPRIJZEN IN NEDERLAND ¹⁾).

Juli '38-Juni '39=100	Sept. 1947	Oct. 1947	Nov. 1947	Dec. 1947	1946	1947
Voodingsmiddelen:						
plantaardige	228	227	230	232	209	230
dierlijke	183	199	223	239	191	199
totaal	205	213	227	236	200	214
Grondstoffen:						
houtw. buitenlands	647	647	647	647	463	631
chem. producten	362	371	365	367	272	342
textielwaren	287	286	286	281	258	284
leder	243	243	243	243	224	243
metaalwaren	296	296	300	304	261	294
papierwaren	520	520	538	538	332	474
hulpstoffen	216	216	216	216	170	201
totaal	339	339	341	342	282	328
Afgewerkte producten:						
glas, aardewerk, enz.	257	256	257	257	238	256
houtwaren	392	392	399	399	349	390
chem. producten	316	319	320	322	328	318
textielwaren	352	350	351	357	315	344
lederwaren	327	328	327	325	292	321
papierwaren	305	309	310	308	283	303
gefabr. voed.midd.	223	223	223	222	211	223
metaalwaren	263	264	266	268	248	263
totaal	277	277	279	279	261	276
algem. indexcijfer	272	274	277	280	251	271

¹⁾ Bron: „Statistisch Bulletin van het C.B.S.“.
²⁾ De wegingscoëfficiënten zijn vastgesteld overeenkomstig de verhoudingen in 1941.

INLEGGINGEN EN TERUGBETALINGEN BIJ DE SPAARBANKEN IN NEDERLAND ¹⁾).

Maand	Inleggingen			Terugbetalingen			Saldo
	R.P.S.	Part.	Totaal	R.P.S.	Part.	Totaal	
Aug. 1939	22,7	24,3	47,0	29,7	22,9	52,6	— 5,6
Dec. 1946	18,2	17,9	36,1	25,2	18,9	44,1	— 8,0
Jan. 1947	20,5	31,2	51,7	26,2	24,2	50,4	+ 1,3
Febr. 1947	21,8	22,8	44,6	20,3	18,3	38,6	+ 6,0
Mrt 1947	18,9	26,1	45,0	24,6	22,7	47,3	— 2,3
April 1947	23,8	22,4	46,2	29,3	25,2	54,5	— 8,3
Mei 1947	19,8	25,5	45,3	28,9	25,6	54,5	— 9,2
Juni 1947	20,9	24,7	45,6	26,2	23,0	49,2	— 3,6
Juli 1947	22,3	26,0	48,3	29,1	25,5	54,6	— 6,3
Aug. 1947	21,9	26,5	48,4	24,7	22,6	47,3	+ 1,1
Sept. 1947	22,9	26,4	49,3	26,8	24,7	51,5	— 2,2
Oct. 1947	20,6	26,1	46,7	29,6	26,5	56,1	— 9,4
Nov. 1947	18,7	24,7	43,4	24,8	22,7	47,5	— 4,1
Dec. 1947	21,6	20,7 ²⁾	42,3	25,7	21,0 ²⁾	46,7	— 4,4
Tot. '47 ¹⁾	253,7	303,1	556,8	316,2	282,0	598,2	— 41,4
Tot. '46	246,4	295,1	541,5	544,5	377,1	921,6	—380,1

¹⁾ Bron: „Statistisch Bulletin van het C.B.S.“.

²⁾ Voorlopige gegevens.

MAANDCIJFERS.

GECOMBINEERDE MAANDSTAAT VAN DE VIER NEDERLANDSE GROTE BANKEN EN VAN HET NEDERLANDSE BEDRIJF VAN DE NEDERLANDSCHE HANDEL-MAATSCHAPPIJ ¹⁾).

(In miljoenen gulden)	Nederl. Banken		Nederl. Banken en Ned. Handel-Mij.	
	31 Dec. 1947	31 Jan. 1948	31 Dec. 1947	31 Jan. 1948
Activa:				
Kas, kassiers en daggeldleningen	102	79	129	155
Ned. schatkistpapier	2319	2246	2883	2862
	2421	2325	3012	3017
Ander overheidspapier	33	33	67	65
Wissels	4	4	6	6
Bankiers in binnen- en buitenland	89	84	135	130
Prolong. en voorsch. tegen effecten	39	40	54	57
	165	161	262	258
Debiteuren	411	410	502	502
Effecten en syndicaten	10	12	15	16
Deelnemingen (incl. voorschotten)	30	30	41	42
	451	452	558	560
Gebouwen	11	11	16	16
Diverse rekeningen	—	—	—	—
Belegde bestemmingsreserven	1	1	1	1
	3049	2950	3849	3852
Passiva:				
Crediteuren	2577	2442	3231	3199
Wissels	1	2	1	2
Deposito's op termijn	186	191	247	254
Kassiers en genom. daggeld	—	1	—	1
Diverse rekeningen	33	84	53	101
Bestemmingsreserven	1	1	1	1
	2798	2721	3533	3558
Aandelenkapitaal	170	155	218	203
Reserve	81	74	98	91
	3049	2950	3849	3852

¹⁾ Met ingang van Januari 1948 zijn de maandstaten van de Amsterdamsche Bank en van de Incasso-Bank gecombineerd opgegeven i.v.m. de op 22 October 1947 aangegane fusie.

WERKLOOSHEID IN NEDERLAND¹⁾

Maand	Werklozen ²⁾	Wachtgelders ³⁾ (raming)
30 Juni 1945	112.622	201.400
29 Juni 1946	45.953	7.800
30 April 1947	31.000	3.400
31 Mei 1947	24.100	2.500
30 Juni 1947	19.100	1.800
31 Juli 1947	18.800	1.300
31 Aug. 1947	20.200	1.200
30 Sept. 1947	21.600	900
31 Oct. 1947	22.400	1.000
29 Nov. 1947	24.600	1.200
31 Dec. 1947	30.600 ⁴⁾	1.400
31 Jan. 1948	36.700 ⁴⁾	2.600

¹⁾ Bron: „Statistisch Bulletin van het C.B.S.“

²⁾ Gegevens van de arbeidsbureaux.

³⁾ Bovendien 600 vorst- en hoogwaterwerklozen uit het vrije bedrijf.

⁴⁾ Bovendien 4.200 vorst- en hoogwaterwerklozen uit het vrije bedrijf.

WERKLOOSHEID IN BELGIË¹⁾

Maand	Geheel werkloos	Gedeeltelijk en toevallig werkloos
September 1946	26.937	9.768
October	26.076	11.128
November	28.647	14.744
December	36.986	43.756
Januari 1947	40.364	49.877
Februari	43.786	87.193
Maart	42.991	50.658
April	32.449	18.705
Mei	28.872	16.297
Juni	26.465	19.794
Juli	28.543	26.381
Augustus	27.891	20.846
September	29.963	15.513
October	30.913	16.829

¹⁾ Bron: „Statistisch Bulletin” van het Nationaal Instituut voor de Statistiek.

DE KOLENPOSITIE VAN BELGIË¹⁾
(In duizenden tonnen)

Maand	Productie	Afzet	Voorraad aan het einde van de maand
1938	29.575	28.029	2.222 ²⁾
1946	22.779	22.767	311 ²⁾
Januari 1947	2.146	2.140	318
Februari	1.954	1.934	338
Maart	2.198	2.216	320
April	2.184	2.210	294
Mei	2.081	2.084	291
Juni	2.011	2.006	296
Juli	1.860	1.855	302
Augustus	1.827	1.787	342
September	2.006	1.941	407
October	2.144	2.158	393

¹⁾ Bron: „Statistisch Bulletin” van het Nationaal Instituut voor de Statistiek.

²⁾ Ultimo December.

PRODUCTIE EN EXPORT VAN NATUURRUBBER¹⁾

In 1.000 long tons ¹⁾	Productie natuurrubber			Export natuurrubber		
	Indo-nesië	Ma-lakka	Totaal	Indo-nesië	Ma-lakka	Totaal
1941	650	600	1.600	636	573 ²⁾	1.510
1942	200 ²⁾	155 ²⁾	640 ²⁾	150 ²⁾	125 ²⁾	475 ²⁾
1943	100 ²⁾	75 ²⁾	465 ²⁾	75 ²⁾	75 ²⁾	360 ²⁾
1944	50 ²⁾	25 ²⁾	360 ²⁾	25 ²⁾	25 ²⁾	255 ²⁾
1945	10 ²⁾	8,6	250 ²⁾	4,3	51,6	250
1946	175	403,7	837,5 ²⁾	230	366,9	967,5 ²⁾
1947						
Jan.	20	52,7	102,5 ²⁾	18,8	40,7	85 ²⁾
Febr.	22,5	50,1	97,5 ²⁾	21,3	41,6	90
Maart	22,5	58,9	105 ²⁾	19,9	62,7	115
April	25	49,7	100 ²⁾	29,5	41	100
Mei	30	47,2	105 ²⁾	26,4	67,3	115
Juni	22,5	52,8	100 ²⁾	24,8	39,1	77,5 ²⁾
Juli	22,5	53,9	102,5 ²⁾	23	48,5	92,5 ²⁾
Aug.	17,5	49,1	92,5 ²⁾	19,3	53,1	95
Sept.	17,5	53,6	95 ²⁾	21,6	47,7	92,5
Oct.	20	65	112,5 ²⁾	19,8	70,6	115
Nov.	20	54,6	102,5 ²⁾	20	73,2	120
Dec.				20,6	54,6	97,5
Totaal ²⁾	47			265	640,1	1.195

¹⁾ Bron: „Rubber Statistical Bulletin” van Januari 1948.

²⁾ Gecorrigeerde gegevens.

Onder auspiciën van het
Nederlandsch Economisch Instituut verscheen:

BEDRIJVIG NEDERLAND

Een Studie over
Nederlands economische structuur door

Dr Th. L. M. Thurlings

en

Drs J. H. Lubbers

★

Prijs f 6.90

(voor leden en donateurs van het N.E.I. f 5.17)

★

Verkrijgbaar in de boekhandel en bij de uitgevers
N.V. UITGEVERSMIJ. „ELSEVIER” — AMSTERDAM

Ook voor Beschikbare Krachten is een annonce in
„Economisch-Statistische Berichten” de aangewezen
weg. Annonces, waarvan de tekst 's Maandags in ons
bezit is, kunnen, plaatsruimte voorbehouden, in het
nummer van dezelfde week worden opgenomen.

N.V. BRONSWERK

AMERSFOORT

AMSTERDAM

ROTTERDAM

Afd. **Pijpleidingen**

V/H BECHT & DYSERINCK

Afd. **Warmtetechniek**

V/H HUYGEN & WESSEL

Afd. **Luchttechniek**

V/H BECHT & DYSERINCK

Afd. **Koeltechniek**

V/H HUYGEN & WESSEL

Afd. **Electrotechniek**

V/H HUYGEN & WESSEL

Land- en Scheepsinstallaties

Beschikbare krachten

Mr. in de rechten

30 jaar, met goed commercieel inzicht en administratief organisatorische aanleg, en veel persoonlijk initiatief, uitgebr. talenkennis (Engelandvaarder), grote energie en ambitie zoekt werkring m. goede vooruitz. bij Handels- of Industriële ondern. in binnen- of buitenland. Br. onder no. 66602 Recl. Adv. en Advert. Bur. „Die Haghe”, Plein 11, Den Haag.

JURIST

33 jaar, met alzijdige ervaring in overheidsdienst, thans advocaat

zoekt werkring

in het bedrijfsleven. (Directie-Secr. en/of Jurid. Adv.) Brieven onder no. ESB 1154, bureau van dit blad, Postbus 42, Schiedam.

Vacatures

Omdat de door Gedeputeerde Staten van Friesland reeds benoemde

hoofdadministrateur bij het Provinciaal Electriciteitsbedrijf

de functie wegens persoonlijke omstandigheden niet kon aanvaarden, worden opnieuw

sollicitanten

opgeroepen voor deze betrekking.

Vereisten: leeftijd 35—45 jaar. Bij voorkeur doctorandus in de economie met als studievak accountancy of het bezit van het volledige diploma van het Nederlands Instituut van Accountants. Voldoende ervaring in het leiden ener omvangrijke administratie, stylistische bekwaamheid, op de hoogte van bedrijfsstatistiek en beheersdocumentatie.

Salaris (tevens pensioengrondslag) f 8.050,— tot f 9.350.— met 2 jaarlijkse verhogingen van f 250.— en 4 van f 200.—. Aanstelling boven het minimum niet uitgesloten.

Eigenhandig geschreven sollicitaties met volledige inlichtingen over opleiding, verworven diploma's, vroegere en tegenwoordige werkkringen en wat verder tot staving kan dienen, te richten tot de directeur van het Provinciaal Electriciteitsbedrijf in Friesland, Emmakade N.Z. 59, te Leeuwarden vóór 22 Maart 1948.

Bezoek alleen na uitnodiging.

De Geldersch-Overijselsche Bond van Coöp. Zuivelfabrieken, Nieuwstad 69, Zutphen vraagt een

adjunct-secretaris

bij voorkeur Landbouwkundig Ir. of Econ. Drs. met agrarische belangstelling.

Sollicitaties in te dienen binnen 10 dagen na het verschijnen van dit blad.

NAAMLOZE VENNOOTSCHAP

HOUTHANDEL voorheen WILLIAM PONT

gevestigd te ZAANDAM.

UITGIFTE van

f 2.000.000.— 3¹/₂ pCt. Obligatiën
in stukken van f 1000.— aan toonder.

Ondergetekende bericht, dat de inschrijving op bovengenoemde uitgifte zal zijn opengesteld op

VRIJDAG, 5 MAART 1948,

van des voormiddags 9 uur tot des namiddags 4 uur, bij haar kantoren te AMSTERDAM, ROTTERDAM, 's-GRAVENHAGE en ZAANDAM.

tot de koers van 101 pCt.

Prospectussen en inschrijvingsformulieren zijn bij de kantoren van inschrijving verkrijgbaar.

DE TWENTSCHE BANK N.V.

AMSTERDAM, 27 Februari 1948.

De economische situatie in Indonesië:

Economisch- Statistisch Kwartaalbericht

Research uitgave van
het Nederlandsch Economisch Instituut

Jaarabonnementen f 6.50
voor abonné's E.-S.B. f 5.—

Telefoon 38340, Rotterdam
Giro no. 8408

Economisch - Statistische Berichten

Adres voor Nederland: Pieter de Hoochstraat 5, Rotterdam (W.).
Telefoon: Redactie 38040, Administratie 38340. Giro: 8408.
Bankiers: R. Mees en Zonen, Rotterdam.

Redactie-adres voor België: Seminarie voor Gespecialiseerde Economie, 14, Universiteitstraat, Gent.
Abonnementen: Pieter de Hoochstraat 5 Rotterdam (W).
Bankiers: Banque de Commerce, Brussel.

Abonnementsprijs, franco per post, voor Nederland f 26* per jaar, voor België/Luxemburg f 28 per jaar, te voldoen door storting van de tegenwaarde in francs bij de Banque de Commerce te Brussel. Overzeese gebiedsdelen (per zeepost) en overige landen f 28 per jaar. Abonnementen kunnen ingaan met elk nummer en slechts worden beëindigd per ultimo van het kalenderjaar.

Aangeleekende stukken in Nederland aan het Bijkantoor Westzeedijk, Rotterdam (W.).

ADVERTENTIES.

Alle correspondentie betreffende advertenties te richten aan de Firma H. A. M. Roelants, Lange Haven 141, Schiedam (Telefoon 69300, toestel 6).